

Mappe innstaller:

Referat fra

Møtet i Den utvidede Hverdags-
Komité

Tirsdag 22 november 1939

Kl 10 -

Møte i den utvidede Utenriks- og konstitusjonskomite tirsdag den 22. november 1939 kl.10.

møtet ledes av formannen : Hambro.

Samtlige medlemmer møtte. I stedet for hr. Andrá, som hadde meldt forfall, møtte hr. Samuelsen. Av Regjeringens medlemmer var tilstede: Nygaardsvold, Koht, Monsen, Lie, Hindahl, Frihagen, Støstad, Torp. Fra utenriksdepartementet møtte utenriksråd Bull.

Formannen: Jeg har innkalt dette møte, overensstemmende med hvad der er blitt uttalt ved de tidligere møter, for å gi komiteens medlemmer anledning til gjennom utenriksministerens opplysninger å bli holdt å jour med de viktigere ting som er passert og forløpet, og avslutningen av visse av de drøftelser om handelspolitiske avtaler som har vært berørt ved de tidligere møter vi har hatt; og jeg skal med en gang gi ordet til utenriksministeren.

872

Statsråd Koht: Det er fire vikor sidan eg sist hadde høve til å greia ut her i utanriksnemnda um ymse utanrikspolitiske spursmål, og det er då både smått og stort som eg no kan fortelje noko um. Aller fyrst vil eg berre med nokre få ord nemna noko som på ein måte har drege oss inn i sjelve storpolitikken. Det er, som alle medlemene av utanriksnemnda kjenner til, dette belgisk-hollandske tiltaket til å få i sta fredsforhandlingar millom dei krigførande, der den belgiske kongen og den hollandske dronninga baud sine bona officia for at dei tvo partane kunde koma i tingingar med kvarandre. Det var um kvelden den 7. november at dette vart kunngjort, og nemnda kjenner til frå blada at dette tiltaket fekk studna etter det var gjort, frå dei nordiske statschefene. Eg synest det er rett at utanriksnemnda veit um at det var den norske regjeringa som gjorde upptaket til dette og fekk den norske kongen både til å sende sitt telegram til desse tvo belgisk-hollandske suverénane, og til å venda seg til dei tvo andre nordiske kongane med spursmål um dei vilde gjera det same.

Eg går ut frå at når so den finske president gjorde det, so har det vore på fyrspurnad frå Sverige. Vi meinte her i Noreg at sidan Finland på den tid stod midt uppe i strid, vilde det kanskje ikkje vera rett å be Finland vera med, men det er klårt at det ingen skade kunde gjera um den finske presidenten og sende sitt telegram. Eg har dessutan set i blada at kongen av Romania har gjort det same, men det har^{eg} ikkje set offisielt stadfest. Då den hollandske utenriksministeren nyleg gav ei utgreiing um heile denne saka for utanriksnemnda i Haag, nemnde han berre dei fire nordiske statschefane som hadde gjeve studnad til forhandlingstilbodet. Dette tilbodet førde ikkje fram, og eg for min part vil segja at eg trudde heller ikkje det kunde føre fram då; eg trudde det var noko for seint på ein måte og på ein annan måte for tidleg å koma med det. Men vi meinte då her hjå ossi Regjeringa at når fyrst slikt eit tiltak var gjort, vilde det vera rett å setja so stor styrke på det som mogeleg, so det skulde få i det minste dei chancane det kunde ha for å føra fram.

So er det eit anna spørsmål som ein på ein måte kann segja høyrer med i den ålmenne storpolitikken, og som eg so vidt snerte inn på i det eg no nemnde. Det er det finske spørsmålet, dei forhandlingane som har vore førde no i lang tid millom den finske og den russiske regjeringa um mogelege grenseflytningar og um flåtebasis for den russiske flåten i Finland. Då nemnda sist var saman, fortalde eg um det tiltaket som var gjort frå dei andre nordiske regjeringane med det same forhandlingane kom i gang, at det på fyrehand vart gjort ei fyreteljing um at vi vonar at desse forhandlingane berre må styrkja venskapen millom Sovjet-Samveldet og Finland, og at det ikkje må bli reist krav som kann vera til skade for den finske nøytralitetspolitikken, som blir førd i samband med dei andre nordiske landa. Då forhandlingane hadde gått på ei tid, so kom den svenske sendemannen her i Oslo til meg - det var den 29. oktober - med framlegg frå den svenske regjeringa um å få i stand ei ny fyreteljing i Moskva. Det framlegget som vi fekk frå svensk side, var kvast forma og munna ut i ein appell um at det ikkje måtte koma framlegg som kunde setja freden i fære, og det var peika på serskilt dei svenske interessone som kunde vera i det at Finland kann halde uppe sitt sjølvstende; det var jamvel sagt at dei måtte ha eit visst medansvar for tilhøvet millom Finland og Sovjet-Samveldet. Dette framlegget um å gjera slik ei ny fyreteljing var sjølv sagt

bore fram i Kjø-enhamn like eins.

Her i Oslo meinte vi straks at dette ikkje var noko som vi kunde vera med på. For det fyrste kjende vi ikkje då til å framlegga som var uppe frå bae sidor, i det minste ikkje offisielt, so vi kunde ikkje ha nokon offisiell grunn til gripa inn i forhandlingane, og vi varredde at eit nytt sli inngrep ikkje kunde gjera anna enn irritera på den russiske sida. Dette sa vi då frå um til den svenske regjeringa, like eins til den danske. Den danske regjeringa var noko meir huga på å vera med, d.v.s. den danske utanriksminister tenkte at sidan Sverige vilde gjera dette, og med samtykke av Finnland soleis at Finnland ynskte det, burde kanskje ikkje vi halda oss undan. Men den norske regjeringa heldt svært sterkt på at dette var upåkalla, og at det då ikkje kunde gjera noko godt. Den danske regjeringa var i grunnen einig i dette, og so vart det då ingen ting anna gjort frå dansk og norsk side enn at vi spurde etter i folkekommissariatet for utanrikssaker i Moskva korleis det gjekk med for handlingane. Den svenske sendemannen derimot gav si fyreteljing, det var den 2 november, og den fyreteljinga fekk ei svært kvass avvising, og det var heilt klårt at ho just førde til det som vi i Oslo og Kjøpenhamn hadde vore redde for, førde berre til irritasjon på den russiske sida og ikkje gjorde noko gang. Den fyrespurnaden som vi gjorde, fekk eit svært kaldt svar. Vi fekk ikkje nokon opplysningar, so det var tydeleg nok at dei i Moskva ikkje likte stort dette heller, men det kunde då i det minste ikkje gjera nokon skade.

Eg kjem no til slike spursmål som meir beinveges vedrører vårt land i utanrikssaker i denne tida. Det er då fyrst og fremst det som formannen mende her istad, dei handelspolitiske forhandlingar som er førde med England, d.v.s. i reynnda er det ikkje ført stort handelspolitiske forhandlingar i denne tida, men det som har vore dryft, det er det som ein kallar tonnasjeavtalen, det kravet - må ein vel kalla det - som har vore reist frå den britiske regjeringa um å få rett til å frakta ei viss mengd av norske skip til bruk for tilførselone sine. Det var då, som eg opplyste her for fire vikor sidan, fyrst og fremst tala um tankskip, og rett stor tonnasje av det; det gjekk upp i 1.200000 tonn umlag det den britiske regjeringa vilde nytta av dette slag skip. Dei forhandlingane har vore ført av utsendingar frå ~~Norges~~ ~~Rike~~forbund. Vi hadde på fyrehand, som eg fortalde um sist, havt ei dryfting i London mellom regjeringsutsen-

dingar frå Noreg og britiske regjeringsrepresentantar um visse almenne spørsmål som kunde vera fyresetningar for ei tonnaasjeavtale, for ein forretningsavtale um den norske tonnasjen. Dei fyrste forhandlingane førde ikkje fram, for di dei på britisk side fyrst og fremst vilde ha just denne forretningsavtalen, men vi nådde då den gongen så langt at vi fekk nøgje greie på dei britiske ynskemåla. So kom dryftingane millom utsendingane frå Rederforbundet og det britiske Ministry of Shipping i stand just dagen fyre det siste møtet her i utanrikskomiteen, det vil segja den 24 oktober. Det synte seg at det var mange vanskelege spørsmål å løysa her, so faktisk tok desse forhandlingane tri vikor, men endeleg laurdag den 11 november kom det i stand ein avtale, det vil segja, det vart ikkje gjort i form av avtale, men det vart sett upp eit promemoria um noko som vart kalla eit "arransjemang" um tonnasjefrakt. Dette "arrangjemang" inneheld då fyrst og fremst ei lang rekkje med reine forretningssaker. Det er avtalar serskilt um kor høge fraktar som skal betalast for ulike slag skip og ulike slag last, det er um trygding for skip og vederlag for skip som går tapt og vederlag for mannskap som måtte koma til å forlisa eller missa livet jamvel. Alt slikt er med i dette arransjemanget, og eg kann då ikkje her gå inn på alle desse serspørsmåla, som er reine forretningssaker, men eg vil berre nemne - eg trur det kann tena til ei viss opplysning um kor langt forhandlarane nådde fram i heile dette spørsmålet - at den gongen då dei tok til, hadde den britiske regjeringa sett up som eit grunnlag for forhandlingane at dei skulde betala ei frakt som var i samsvar med den som vart betalt til britiske reidarar, 8 sh. 6 d. pr. tonn for tankskip. Det var det einaste ^{slag} skip som det vart sett upp eit serskilt tal for. Men i forhandlingane nådde reidarrepresentantane fram til å få dette sett upp til 16 sh., mest det dobbelte av det som den britiske regjeringa frå fyrsten hadde bode. Og reidarane er heilt nøgde med dette, dei segjer at det ligg jamvel kanskje noko i overkanten av den vanlege frakta elles. Sjølv sagt kann fraktsatsane koma til å gå upp framigjennom, og denne avtalen er gjort for 6 månader, so etter 6 månader kann det bli nye dryftingar um høgare fraktar i tilfelle då. Eg vil nemna berre ein serskild ting elles frå denne avtalen, det er det at dei norske skipa skal mest mogleg bli haldne utanfor den verste faresonn, utanfor Nordsjøen; det veit vi då alle just frå dei

Siste handlingane kor fårlegt farva net er i Nordsjøen. Dei norske skutone som blir frakta, skal koma inn på vestsida av Storbritannia. Dette kom då, som eg sa, i stand den 11 november, og dette arrangementet vart godkjent av Norges Rederforbund i eit hovudstyremøte no den 20de.

No har det heile tida vore ei fyresetning at samstundes med desse tonnasjeforhandlingane skulde vi dryfta her i Oslo spursmålet um ein avtale millom den norske og den britiske regjeringa um handelssamkvemet for Noreg, spursmålet um våre eigne tilførsler, um trygd for vår fart ute i havet, trygd for transitt gjennom vårt land og ei heil rekkje med slike handelsspursmål. Men desse forhandlingane kom slett ikkje i stand på denne tida, for den britiske regjeringa drygde av frå vike til vike med å senda den mannen hit som skulde føra forhandlingane her. Det gjekk so eis at den fyrste dagen i vika, um måndagen, kom dei og sa at på fredag reiser mannen frå London, og på fredag kom dei og sa: no er det sett ut, han kann ikkje koma fyre neste måndagen. Soleis heldt dei det gåande desse tri vikone som tonnasjeforhandlingane gjekk på. Og her hos oss er det greitt at vi vart meir og meir førarga over dette, for vi tok til å tenkja at den britiske regjeringa vil no fyrst og fremst trygda seg og ha den norske tonnasjen, ha den til sitt rådvelde, og då har ikkje vi nokon ting lenger å setja upp når vi kjem med dei krava som vi må ha fram i spursmålet um ein handelsavtale for krigstida. Då det no gjekk soleis at avtalen um tonnasjen vart fyrebils ferdig i London den 11 november, var det at vi i Utanriksdepartementet den 15 november sende ein instruks til legasjonen vår i London um ein note han skulde bera fram der burte. Alt fyrr hadde vi havt uppe det spursmålet og forma ut ein note som hadde eit noko vidare innhald enn denne siste vi no sende, for den siste, som gjekk herifrå den 15 november og då venteleg vart boren fram i London anten same dagen eller dagen etter, den slo berre fast at i samsvar med dei fyresetningane som tonnasjeforhandlingane var ført på, kunde denne tonnasjeavtalen som vart gjort, ikkje koma til å få full verkekraft fyrr vi dessutan hadde avtalen um handelssamkvem. Og det vart sagt at fekk vi ikkje ein slik avtale um handelssamkvem i stand i det heile innan ein rimeleg frest, måtte denne tonnasjeavtalen vera heilt suspendert. Dessutan vart det sagt, at um ein handelsavtale som kom i stand, sidan kom til å slutta å gjelda av ein eller annan grunn, vilde med det same dessutan tonnasjeavtalen like eins

måtte slutta å gjelda, eller ein måtte i det minste då taka spørsmålet um han upp på nytt. Dette er det då sagt frå um i London. Same dagen som vi sendte denne noten, eg kann nemna det, hadde eg ein personleg samtale med ein av dei britiske representantane her, sjølv den mannen som det var tenkt skulde vera med i forhandlingane um handelssamkvettet, men som no skulde reisa til London for di han hadde fått eit anna embete. Eg sa beint ut til han kva inntrykk det hadde gjort at dei på britisk side stendig hadde drygt ut forhandlingane, sa til han um dei naturlege mistankane vi måtte ha fått um at dette var ein sabotasje som vart drive med plan, - sa i det heile reint ut alt det vonde, vil eg segja, som vi kunde tenkja um denne engelske framferda. Både dette og den noten som vi då samstundes bar fram i London, førde då til at den britiske ministeren kom til meg no sundags kveld og fortalde at dei hadde vorte reint forstøkt i regjeringa over å høyra kva vi tenkte um den framferda dei hadde drive med, og at dei måtte endeleg få meg til å skyna at dei ikkje hadde sloke vonde planar. Men dei godkjende då det som var hovudsaka, at tonnasjeavtalen vild ikkje vera endeleg fyrr vi dessutan hadde handelsavtale i stand. Dessutan sendte dei samstundes den mannen frå London som dei hadde lova å senda. Han kom hit sundag kveld. Dei forhandlingane han fører no i desse dagane, er berre ei fyrebuing for dei endelege forhandlingane, som det faktisk alltid har vore fyresetninga skulde bli førde i London, men vi vilde ha ei fyrebuingforhandling her, for di vi her kann skaffa fram alt det tilfanget som trengst, vi får greie i alle dei spørsmåla som kann verta reist, og vi kann rådgleggja med alle dei særskilt interesserte i ulike næringskorporasjonar og i det heile fyrebu godt den endelege forhandlinga og den endelege avtalen som då kann koma i stand.

880

881

Eg har fyrr gjort greie her for alle dei seskilde krava som frå britisk side er sett fram. Alt dette er det då som vi no skal til å dryfta. Tonnasjeavtalen tek no fyrebils til å bli sett i verk, men det er berre dei fyrste stega so å segja. Endeleg sett i verk med å skaffa England all den tonnasjen som dei der burte ynskjer, kann han ikkje bli fyrr ut gjenom mange månader frå no, fyrr langt ut i neste år.

Nokolunde samstundes med at vi har havt denne engelske forhandlaren her i Oslo, har vi havt dei tyske umbodsmennene som like eins skulde fyrebu ein handelsavtale med Tyskland. Det er berre ei fyrebuing som her er gjort, slik

at vi har kunna få greie på krav og ynskjemål frå tysk side og dermed kann få sett up våre krav med dei opplysningane som er gjevne. Det er berre slik fyrebuing som er gjort til bae sidor.

So skal eg segja noko um eit heilt anna spursmål som vedkjem stillinga vår no i denne krigen. Det er dei nøytralitetsspursmåla som har vore uppe. I det fyrre møtet nemnde eg at vi hadde mått protestera i Berlin mot nøytralitetskrenkjingar på den måten at tyske fly hadde kome inn over den norske grensa innanfor norsk territorialumråde ute i havet. Det vart gjort den 19. oktober, og eg sa at vi vilde koma til å måtte protestera på same måten i Storbritannia for vi hadde just i dei siste dagane straks fyrr det same møtet, fått prov for at britiske fly like eins hadde kome inn på norsk område. Denne protesten vart so inn gjeve i London den 10 november. Dessutan har vi måyy gjeva inn ein annan protest av eit noko anna slag til den britisk regjeringa den 16 november. Det var ein protest mot at eit britisk orlogsskip innanfor norsk sjøumråde hadde praia ei tysk prise, den namngjetne "City of Flint", som då var på veg sørretter langs med dei norske strendene og heldt seg inne i den norske farleia. Det var like eins eit brot på norsk nøytralitet som vi då måtte protestera mot.

Den amerikanske båten "City of Flint" fortalde eg litt um alt i det fyrre møtet. Det var då båten for fyrste gongen hadde vore inne på Tromsø hamn i jamdøgeret frå 20 til 21 oktober. Og eg fortalde um at den tyske regjeringa hadde protestert mot den måten vi hadde gått fram på mot denne båten. Det var tvo ting dei protesterte mot. Det eine var at kapteinen på båten ikkje hadde fått lov til å kjøpa sjøkart på Tromsø. Det var klårt nok, for det er eksportforbod for sjøkart, so det kunde han ikkje få meg seg utan serskild lisens. Det kunde soleis ikkje vera noko grunnlag for protest på det området, so den protesten vart avvist, og vart ikkje teken upp sidan. Men det var ein annan ting den tyske regjeringa protesterte mot, og der ~~hæ~~ dei heldt fast på protesten sin, det galdt dette åt då "City of Flint" gjekk ut frå Tromsø, fekk denne skuta varsel um at ho måtte halda seg berre 24 timar innanfor det norske sjøområdet. Eg kann vedgå, soleis som det er, at grunnlaget for dette med dei 24 timane, var ei tolking av nøytralitetsreglane våre som er umtvisteleg, og som juristane våre med ~~full grunn kann~~ vera usamde um. Men vi tok ei serskild

tolking der av reint praktiske grunnar. Vi tolka det soleis at når denne skuta som vi då måtte rekna for tysk - det var tysk prise um ho likevel frå fyrsten var amerikansk - når denne skuta hadde lege på hamna i Tromsø, so var det no ikkje berre det som i nøytralitetsreglane heiter gjennomfart gjenomsigling, men det var eit fast opphald, og det skulde ikkje kunne vara lenger enn 24 timar. No var den norske regjeringa sjølv skuld i at "City of Flint" vart liggjande so lenge, det var ymse spursmål som ein måtte forhandla um med kapteinen umbord, det var dei britiske borgarane som var fangar på båten, difor gav vi fulle 24 timar etter på og. Men den tyske regjeringa meinte at når båten so sigla av garv då var han på gjennomfart, og då hadde han rett til å halda seg so lenge han vilde innanfor norsk område. Som sagt, vi måtte medgjeva at det var ei tolking som i og for seg kanskje jamvel var den rettaste. Vi heldt fast på vor tolking, men her var fullt grunnlag for usemje. Men det som vi likevel måtte avvisa i den tyske protesten, var at det vart sagt at vi hadde tolka våre nøytralitetsgeglar einsidig til skade for Tyskland, og at det dermed var skapt ei ålvorleg stilling i tilhøvet millom Noreg og Tyskland. Det vart sagt i ein note den 29 oktober. Det måtte vi sjølv sagt avvisa med ei fråsegn um at vi vilde ha tolka nøytralitetsreglane våre plent på same måten om det galdt andre. Dette var no endå eit mindre spursmål. Båten "City of Flint" gjekk ut frå Tromsø den 21 oktober. Han tok fyrst på veg sørøtter, men kjende seg tydeleg ikkje trygg, snudd nordetter og kom heilt uventande inn til Murmansk på russekysten og vart liggjande der i fleire dagar. Det var heilt klårt etter alle nøytralitetsreglane og internasjonale avtale, at når "City of Flint" kom inn til Murmansk og vart liggjande der so lenge og ikkje hadde lide sjøskade, ikkje hadde nokon slik grunn til å gå inn, so hadde det vore ei plikt for den russiske regjeringa å ta skuta frå tyskarane, soleis at den amerikanske regjeringa skulde ha fått skuta si fri, og det kravde den amerikanske regjeringa òg, men fekk i det heile ikkje noko svar frå Moskva fyrr skuta hadde gått ut på nytt, og ho gjekk då framleis som tysk prise. Skuta kom so på nytt inn til Tromsø den 30 oktober, men stanna ikkje der, gjekk berre svært smått og andeva i Tromssundet, og dei sa frå um at det var ikkje tanken å stana der, men at skuta berre vilde gå lenger fram og no på gjenomsigling i norsk farvatn for å koma seg sørøtter til Tyskland. Dette kunde vi då ikkje gjera noko innkast mot, det var heilt i samsvar med

skulde halda "City of Flint" fast i Haugesund til saka hadde vorte utdiskutert millom den norske og den tyske regjeringa. Vi meinte at her var ingen ting å diskutera, "City of Flint" var gjeven fri, og vi kunde ikkje gjera dette um att. Eg avviste då dette kravet med ein gong, men lenger ut på dagen kom det eit nytt krav, ein ny note, der det heitte at den tyske regjeringa "bestimmt"erwartet", ventar fast på, at den norske regjeringa vil halda "City of Flint" fast, og det måtte då vera med tilvising til dei trugsmåla vi hadde fått um fyremiddagen. Dette dryfte vi

886

då i eit samla regjeringamøte straks den ettermiddagen, og der var det semje um at det var ikkje tala um å kunne bøyggja undan for desse tyske krava elbr ynskemåla. Og det sa eg då både skriftleg og munnleg frå um dagen etter til den tyske chargé d' affaires her i Oslo. Men dessutan sa eg til han munnleg at eg meinte det var ein heilt urimeleg måte å gå fram på, å koma med trugsmål til Noreg i slikt eit spørsmål som dette. Eg sa at vi hadde då synt på alle måtar at vi ynskte nøgje å fylgja internasjonale traktatar, og då å koma til oss med trugsmål var ikkje den rette måten å forhandla på med ein venskapleg nasjon. Og eg sa til han at eg meinte at den tyske regjeringa døtt ikkje styrkte stillinga si på den måten, men tvert um veikte si eiga stilling; um det so skulde henda at det kom eit verkeleg ålvorleg stridsspørsmål upp millom Noreg og Tyskland, og då den tyske regjeringa kom med dei sama trugsmåla - for stort verre trugsmål enn dette kunde dei ikkje koma med - då vilde det ikkje vera råd for oss å taka dette ålvorleg. Eg mente det var rett å tala fritt og ope ut på den måten. Det var sundagen den 5 november, at eg hadde desse "hyggelege" samtalane. So hørde eg ikkje noko meir frå tysk side um "City of Flint" fyre laurdagen etterpå, og då var tonen ein heilt annan. Då kom den tyske chargé

887

d'affaires til meg og spurde svært høfleg um ikkje den norske regjeringa vilde vera so venleg å taka upp til ettertanke um det kunde vera mogleg å gjeva det internerte tyske prisemannskapet fri. Han viste til visse ting i Haag-avtalen av 1907, og um ein brukte det som stod der, analogisk, kunde det kanskje føra fram til at vi hadde høve til slik frigjeving. No hadde eg på fyrehand alt dryft dette spørsmålet med dei folkerettskunnige som vi hadde i departementet, og dei hadde funne ut at det var vår endeframme plikt ~~etter avtalen~~ å halda dette tyske mannskapet internert, men sjølve den analogien som no den tyske chargé d'affaires

884
 nøytralitetsreglane våre. Men vi var redde for at når "City of Flint" tok i veg sørøtter på den alten, kunde de bli ei alt for stor freistving for dei britiske orlogsskip som var uppe på desse kantane, so dei kanskje kunde koma innanfor norsk sjøområde og freista taka "City of Flint" der. Til vern mot ei slik nøytralitetskrønkjing var det a kommanderende Admiral let eit norsk orlogsskip fylgja med "City of Flint" sørøtter heile vegen innanfor norsk farv. Og det var då på den vegen det hende det som eg nemnde i stad, at eit britisk orlogsskip praia "City of Flint" inn for norsk sjøgrense. Det vart avvist, og kapteinen på den britiske båten svara, då den norske orlogskapteinen proteste, at han vilde ikkje freista på å gripa inn, men han vona, sa han, at "venen vår" - det vil segja "City of Flint" - snart vilde koma lenger ut, so han kunde få teke han. Det gjekk no ikkje, men "City of Flint" kom sørøtter og ankra opp i Haugesund.

885
 Det vart sendt ut i pressa den 6 november ei heil utgreiing um den historia, det som i den britiske og amerikanske pressa vart jalla "Odysseen" til "City of Flint", og eg skal då ikkje rekapitulera alt det. Men då "City of Flint" ankra opp i Haugesund etter ein ordre som kapteinen i det minste meinte han hadde fått frå regjeringa si, hadde han ikkje nokon lovleg grunn til å ankra opp, og same dagen det var bededag den 3 november, vart skuta teken over av norsk orlogsmannskap, det tyske prisemannskapet vart internert umbord på "Olav Tryggvason", og skuta vart frigjemen for amerikanarane. Straks um laurdagen den 4 november kom det då protest mot dette frå den tyske regjeringa, og den protesten var svært kvass. I den pressemeldinga som eg sende ut frå Utanriksdepartementet, er alt det saklege fortald um usemje, men eg har med vilje der ikkje nemnt nokon ting um dei tyske trugsmåla som fylgde med protesten. Protesten gjekk ut på for det fyrste å reisa, som det heit den skarpaste protest - "den schärfsten Einspruch" - mot den måten som vi hadde gått fram på med å gjeva "City of Flint" fri, og det heitte at dette vilde få dei verste fylgjer - "die Hbelsten Folgen" - for tilhøvet millom Noreg og Tyskland, og den tyske regjeringa tok atterhald um "alle weitere Schritte", um alle slag tiltak som ho kunde finna rette i denne saka. Dette var um morgonen, og dette fekk eg både skriftleg og munnleg på ein gong. Eg sa straks frå at vi kunde ikkje bøygja undan for det tyske kravet. Det tyake kravet gjekk fyrst og fremst ut på dette at vi

nemnde, og som eg må segja at eg slett ikkje kunde finna at det var noko svært mykje tak i, det var noko som desse folkerettskunnige ikkje hadde teke med i dryftingane sine. Eg sa då at eg gjerne skulde lata dei få dryfta spursmålet på nytt, og spursmålet ligg no fremleies der hjå desse folkerettskunnige, so Tyskland har ikkje fått noko svar på denne fyrespurnaden. Men eg hadde då sagt på fyrehand at eg trudde det var lita von um at vi kunde koma til å oppfylla dette tyske ynskjemålet. Det har ikkje vore purra på det heller sidan, so det er då ikkje tale lenger um denne trugsmålspolitikken frå tysk side i denne sak, som dei tok til med frå fyrsten.

Alt dette er dei ting som eg trur eg kann ha å fortelja um dei ting som gjeld norsk utenrikspolitikk i denne krigstida. Eg vil likevel endå nemna ein einskild liten ting som i seg sjølv ikkje har noko med denne krigspolitikken å gjera, men som likevel har fått sin påverknad derfrå. Det er spursmålet um møtet i Folkesambandet, den årlege forsamlinga, som etter reglane skulde vera i september månad. Det var då med det same krigen hadde brote ut, og det kom då straks telegram frå generalsekretøren um at ein burde få dette møtet sett ut, og det vart då gjort; det var alle einige um at ein ikkje kunde kalla i hop dette møtet i Folkesambandet då. Men av tekniske grunnar, kunde ein segja, av umsyn til all gjerninga til Folkesambandet og framhaldet for arbeidet utigjenom, måtte det på ein eller annan måte bli halde eit møte fyrr året var ute, so ein kunde få eit budgett fyrst og fremst, og vi fekk då her no ein gong i denne månaden ein fyrespurnad um vi vilde samtykkja i at dette møtet vart halde den 4. desember, og det svara vi frå vår side straks ja til at det kunde vi vera med på. Men so etterpå kom et eit nytt telegram frå generalsekretariatet i Genève um at det var sume statar som hadde meint at ein ikkje burde ha dette møtet no den 4 desember og at det serskilt var eit framlegg frå den svenske og den hollandske regjering um at ein skulde kalla i hop, ikkje ei ålmanns forsamling, men kalla i hop den kommisjonen i Folkesambandet, som er den part av Folkesambandet som har med finansane å gjera, den fjerde kommisjonen. Vi var ikkje noko særleg nøgde med det her i Noreg, for denne fjerde kommisjonen kunde i seg sjølv ikkje ha fullmakt til å gjera vedtak um budgett, framlegget frå kommisjonen måtte bli sendt rundt til kvar einskild regjering etterpå, og då kunde det henda at det var ei eller anna regjering som

å stå utan budgett for Folkesambandet. Vi sa då frå um dette at vi stod på det standpunktet, at vi helst vilde ha forsamlinga, men um det skulde vera eit fleirtal for at ein kunde bøgjast med den fjerde kommisjonen, vilde vi ikkje setja oss imot det, men den fyresetninga at alle regjeringar på fyrehand lova at dei vilde vedtaka det budgettet som kom frå kommisjonen. Og det er no avgjort, det har vi nyst fått telegram um, at det blir berre den fjerde kommisjonen som kjem til å møte. Og dei tekniske og juridiske spursmåla som har vore reist i samanheng med dette, millom anna i telegrammet frå den norske regjeringa, kjem då til å bli lagt fram for den fjerde kommisjonen, so den kjem til å taka standpunkt til dei. Soleis har det då gått i arbeidet med Folkesambandet. Vi går ut frå at i alle tilfelle må ein få eit budget, soleis at alt det økonomiske og sociale arbeid som Folkesambandet syter for, må bli halde uppe so langt som råd er, jamvel i desse krigstidene. Det politiske arbeidet er det klårt ligg nede, det må vente; men det er viktig å halda liv i Folkesambandet, soleis at den institusjonen framleies står der, og då er det då fyrst og fremst alt dette økonomiske, sociale og humanitære arbeidet som ein må få halda fram med.

889

Formannen: Jeg takker utenriksministeren for de meddelelser han har gitt, som har vært av stor interesse for alle komiteens medlemmer. Jeg vil få lov til å rette et par ubetydelige tillegsspørsmål til utenriksministeren og berøre et par av de punkter som utenriksministeren dvelte ved.

Hvad angår disse fredsinitiativ, vil jeg gjerne ha uttalt for å avlaste min samvittighet, hadde jeg nær sagt, at jeg mener at man fra de små stater ikke kan være forsiktig nok på det punkt. Det er ganske gitt at de små staters utsikt til overhodet å bestå i fremtiden forringes hvis det sluttet nogensomhelst fred på basis av en fortsatt stormaktspolitikk som skal avgjøre tingene i Europa, på basis av at det skal være tillatelig å bemektige sig små uavhengige stater på den måte som Tyskland har gjort, og at det skal være tenkelig at det er 5 stormakter som avgjør disse staters skjebne. Alle forstår og sympatiserer med ønsket om at det måtte finnes løsninger, men det finnes ikke nogen løsning som ~~betrykker nogen~~ art av den fred, hvis også de små uavhengige stater her uten å markere nogen art av retts -

890

eller suverenitetsprinsipper alene støtter almindelige fredsbestrebelse. Jeg ser spørsmålet ganske enkelt slik: at skal Europa i fremtiden være beboelig, eller skal det ikke være det? Og det blir ikke beboelig hvis det slutes en fred på basis av den urett som er begått, og på basis av stormaktenes suverene ringeakt for alle de små stater og deres interesser. Derfor synes jeg man skal være til det ytterste varsom, og markerer man sitt standpunkt om at det må være på et visst rettsgrunnlag og med respekt for internasjonal avtale at der skal slutes fred, blir man formodentlig møtt med like stor uvilje av begge parter.

891

Der blev av utenriksministeren nevnt "City of Flint", der blev nevnt protestene i Berlin og London overfor nøytralitetskrenkelsene. Jeg vet at den første norske protest, som jo ligger temmelig langt tilbake, i anledning av de engelske fly som hadde vært inne over norsk område dagen før krigen mellom England og Tyskland blev erklært, blev møtt fra engelsk side med en beklagelse over at deres folk hadde overtrådt sin instruks. Jeg forstod utenriksministeren slik, da han ikke nevnte det, at der ikke er fremkommet noe svar på den protest som blev overlevert i London den 10 november i anledning av at britiske fly hadde kretset over fartøier på norsk territorium, og at det formodentlig heller ikke er kommet noe svar fra tysk side over klagene over de fly som hadde fløiet over svenske og tildels norske skib på norsk territorium. De spørsmål er altså svevende.

Men i tilknytning til det vil jeg spørre utenriksministeren om han finner at der er noen opplysninger å gi om en episode fra forrige uke oppe i det trondhjemske. Den er ikke blitt omtalt i pressen, men Oslo-bladenes privatkorrespondenter i Trondheim innrapporterte begivenheten til avisene her, og avisene var lojale og nevnte ikke noen ting om det, idet de satte som forutsetning at hellerikke bladene i Trondheim nevnte noen ting om denne episode der oppe. Men den har jo vært adskillig omtalt mann og mann imellem særlig innen pressen, og hvis utenriksministeren kunde meddele noe om det, tror jeg vi vilde være takknemlig for å høre det.

892

Pressen, tror jeg man har lov å si, er gjennomgående overordentlig lojal. Den har dessverre ikke alltid i de enkelte tilfelle det tilstrekkelige omdømme. Særlig har man undertiden inntrykk av at de som setter overskrifter, ikke er de samme som de som har formulert og tatt imot innholdet. Jeg tenker særlig på "Aftenposten"s overskrift over tonnasjeavtalen med England. Den var i den grad klosset og også i

Statsråd Koht: Den er påtala.

Joh. Ludw. Mowinkel : Hvad gikk den ut på ?

Formannen: De hadde en stor overskrift om at "Norge slutter avtale" med England, så man fikk inntrykk av at det var staten som hadde ordnet det hele med avståelsen.

I det hele er det enkelte aviser som synes at en hvilken som helst ting kan utnytted hvis den ikke er direkte forbudt, og de ikke har fått de mest detaljerte direktiv . "Tidens Tegn" publiserer idag en historie med noe sandt og noe uriktig i, om en konferanse av telegrambyråer i Amsterdam. Enhver avis måtte forstå at det var en sak som måtte behandles med den aller største diskresjon og burde også forstå at når det står at de nøytrale vil sikte og gjennomgå nyhetene som kommer fra de store byråer, må det være faktisk uriktig, fordi det ikke er noen kontraktmessig adgang til det, og det måtte skape en viss irritasjon. Jeg nevner det fordi de andre aviser har vært meget optatt av dette idag. Det er ganske riktig at der holdes en konferanse idag i Amsterdam av representanter for en gruppe av 10 nøytrale telegrambyråer med tanke på å oprette en felles utsenderstasjon, som skulde la de nøytrale staters nyheter lyde like høit gjennom eteren som nyhetene fra Berlin, London og Paris. Det er ikke tale om noen art av kontroll eller noe annet enn en felles utsender. For øieblikket er den internasjonale presseordning den at Agence Havas, Reuter og Deutsches Nachrichtenbüro har hver sin store Hell-sender som formidler de utgående nyheter, mens de små stater ikke har noen slike ut-sendere. Deres nyheter går pr. telegram til London, Paris eller Berlin, og da det er London, Paris og Berlin som betaler den telegramporto, går deres instruksjer til alle medarbeidere og forbindelser ut på at man skal sende minst mulig. Især er der megen uvilje mot å motta ting som naturlig tjener de små staters interesse, faktiske opplysninger av enhver art. Selv i disse krigens tider går instruksene,

erlig fra Reuter, ut på at hvis det hender noget med Sonja Henie f. eks., så kan det godt telegraferes, men at politiske nyheter har ikke nogensomhelst interesse. Og den norske regjerings anliggender vil de ikke spandere nogen ting på. Omtrent tilsvarende har man det i Paris. I Berlin er det litt anderledes. Tanken var nu å etablere for disse land en felles utsenderstasjon, slik at de kunde nå ut til pressen med sine nyheter, og hvis det kan bli gjort virkelig og effektivt, vil det utvilsomt være av interesse for oss. Men ikke minst i disse tider vanskeliggjøres det når pressen, før dette kommer i orden, forteller om det. Men jeg vil altså gjerne at man her skal vite at slike forhandlinger virkelig føres, og at både Sveits, Nederland, Belgien og de nordiske stater og deres regjeringer har vært interessert i at noget slikt kunde komme igang.

Der er også den ting å merke at dernår ikke et eneste ucensurert telegram til den amerikanske presse idag. De amerikanske aviser har trykt over sin første side at alle telegrammer fra Europa er censurert, de går jo gjennom censuren i England, Tyskland og Frankrike, og ingen privat korrespondent når frem med ucensurerte telegrammer. Fikk man en tilstrekkelig kraftig Hell-sender, vilde man kunne komme over vanskelighetene.

894 Utenriksministeren nevnte Folkeforbundet. Jeg er helt enig med utenriksministeren i at den fremgangsmåte som har vært fulgt etter et vink fra svensk side, er overordentlig uheldig. Jeg legger til at den svenske regjering ikke hadde konferert med nogen av de øvrige nordiske regjeringer da den inntok sitt standpunkt, og jeg vet at man ihvertfall i Kjøbenhavn var noget ubehagelig overrasket og det var man formodentlig også her.

Men det er mulig at det vil være riktig at jeg gir nogen nærmere opplysninger om stillingen der nede, og om det som ligger bak. Folkeforbundets kontrollkomisjon, hvis formann jeg er, har jo drøftet alle Folkeforbundets anliggender i denne tid, idet forsamlingen ifjor før den oppløstes, på engelsk-fransk forslag vedtok en resolusjon som bemyndiget generalsekretæren og direktøren for det internasjonale arbeidsbyrå med kontrollkomisjonens samtykke til å utøve praktisk talt all administrativ og økonomisk myndighet i Folkeforbundet når krigssituasjon indtrådte, deriblandt også til å forandre alle gjeldende reglementer og bestemmelser på de forskjellige områder. Vi var ganske naturlig i kontrollkomisjonen av den enstemmige opfatning at det var nødvendig

894 i den norske Forsamling. Nu opstod det med en gang et spørsmål av nogen betydning, det nemlig: Hvorledes vil en fullmaktskomite være stillet når forsamlingen innkalles? Det første som skjer i forsamlingen er, likesom det første som skjer i Stortinget efter et nytt valg, at der opnevnes en fullmaktskomite som prøver alle fullmakter. Det er i almindelighet ganske kurant, men siste gang Etiopia møtte, var det ikke så helt kurant, idet det fra italiensk side var øvet et sterkt press for å få nektet godkjent fullmakten for Etiopia. Nu stod vi overfor den sannsynlighet - man kan nesten si visshet - at Russland vilde nekte å godkjenne en fullmakt for den polske delegasjon, idet det vilde erklære at Polen var ophørt å eksistere som stat. Skulde en forsamling avholdes på dette tidspunkt, slik som hele den internasjonale stilling var, måtte man nesten ha sikkerhet for at der ikke blev åpnet store politiske debatter, og at der ikke blev åpnet adgang til å trekke et spørsmål om Polens eksistens inn på et sidespor med en dagelang debatt om godkjennelsen av fullmakten, likesom det også er et omtvistelig spørsmål hvorvidt enstemmighet er nødvendig for godkjennelse av fullmakter. Efter konferanse med generalsekretæren og med stilltiende billigelse fra London og Paris

895

reiste jeg til Paris fra Genève og konfererte med den polske regjering, det vil si utenriksminister Saleski. Jeg henstillet til den polske regjering å gi avkall på å sende nogen delegasjon til Genève, da det ikke i nogen henseende kunde fremme Polens sak, men skape vanskeligheter og bringe Polen inn i en meget eiendommelig stilling likeoverfor Russland. Istedenfor mente vi at det var riktig av den polske regjering å sende en skrivelse som kunde offentliggjøres i alle aviser i verden, hvori den understreket at Polen overhodet ikke hadde bragt denne sak inn for Folkeforbundet på grunn av politiske realiteter som alle kjente, og at Polen da heller ikke fant det overensstemmende med sin nasjonale verdighet å sende en delegasjon til en forsamling hvor man ikke skulde drøfte de store og brennende skjebnespørsmål for Polen, men alene de rutinemessige ting. Saleski svarte at han skulde overveie det. Jeg hadde på forhånd hatt anledning til å konferere med den amerikanske ambassadør for å være sikker på at også Amerika var enig i dette.

896

Resultatet av overveielserne, av drøftelsene, var det at Polen ~~sa Nei~~, tvertimot, vi akter å sende en stor delegasjon. Og de antydet at de vilde holde svært mange

*Ikke medlem
av
F. F.*

taler. Det vakte ikke nogen videre velvilje hverken i London eller Paris, og det var formodentlig kjent for Sandler som sitter i Rådet - det går jeg ut fra - og resultatet var at man frafalt å innkalle en forsamling. Da Polen blev klar over det, sendte Saleski det bud til mig - siden jeg hadde ført disse forhandlinger - at Polen nu var kommet til det resultat at de kunde avstå fra å sende en delegasjon, hvis de kunde få tilsagn om at en polsk representant skulde bli valgt inn i den nye centralkomite som var foreslått i en særlig innstilling, en centralkomite som skulde ha ledelsen av Folkeforbundets humanitære arbeide eller sociale og økonomiske arbeide, som det heter, - en centralkomite bestående av 24 stater og 8 individer. Jeg svarte dertil at jeg selvfølgelig ikke kunde gi noget bindende tilsagn, men at jeg ikke så nogen vanskelighet for å velge Polen inn der, av forskjellige grunner som jeg ikke her behøver å gå inn på. Men imidlertid hadde saken da utviklet sig slik at et stort antall stater hadde svart ja, slik som utenriksministeren nevnte her, og hadde lovet å godkjenne det budgett som måtte bli vedtatt.

Jeg vil i den forbindelse gjerne nevne, at om enn Folkeforbundets politiske arbeide i strengere forstand har vært stanset praktisk talt, undtagen mandatkomisjonens arbeide, så har behovet for arbeide vokset meget sterkt på en rekke andre områder. Der har aldrig vært - tror jeg - et kvartal hvor stater har anmodet Folkeforbundet om så meget arbeide, om så mange utredninger, som i disse siste tre måneder. Det gjelder i meget stor utstrekning om Arbeidsbyrået, hvor alle stater er til det yderste interessert i å kunne holdes å jour om all den arbeiderlovgivning og alle den ophevelse og suspensjon av arbeiderlovgivning og alle de sociale omlegninger og nyordninger som finner sted. Det gjelder det som i sekretariatet kalles det økonomiske etterretningsvesen, hvor ikke minst de store stater anmoder om å få fra dette "clearing house" alle mulige opgaver over utviklingen på tollvesenets område, på statslåneoperasjonenes område, på alle nye transitt- og kommunikasjonsreglers område o.s.v., o.s.v. Antallet av forespørsler stiger ustanselig. Tar man hygienekommisjonen, så har - hvad enhver vil kunne forstå - Balkanstatene og de stater som de polske flyktninger har søkt inn over, bedt om Folkeforbundets bistand til å treffe hygieniske foranstaltninger til forebygging av pest og epidemier som gjerne følger efter slikt,

og til hjelp på forskjellige områder. Og det er bemerkelsesverdige at Tyskland fortsatt også under krigen med å benytte Folkeforbundet på de felter hvor Tyskland tidligere benyttet det; Tyskland er fremdeles med på alt arbeide mot narkotika, og Tyskland sender fremdeles hver uke inn alle opgaver over morfin, opium etc. etc., og kommer fremdeles og anmoder Folkeforbundet om å få de serumstandarder som utleveres av Folkeforbundet til alle stater. Så der er en hel masse arbeide som er i gang.

Men årets drift vil for første gang bringe et underskudd, et ikke ubetydelig underskudd. Ikke av den grunn at stater, de ordinære bidragsydere, ikke betaler sin kontingent men av den grunn at der er visse stater som står i budgett, som ikke kan betale, budgettet er jo bevilget lang tid i forveien. Der står Tsjeko-Slovakiet, der står fremdeles formelt Etiopia og Albania. Polen har betalt for første kvart i år, men ikke senere. Der er Spania som siden borgerkrigen tilspisset sig, ikke har betalt, der er Kina som riktignok betalte til og med 1938, men ikke har betalt noget for 1939. Og Kinas og Spanias årlige bidrag tilsammen utgjør over 2 millioner gullfrancs, og underskuddet i år blir omkring de 2 millioner gullfrancs. Forevrig er alle stater i god standing med Folkeforbundet hvad angår innbetaling, undtagen Cuba. Mexico skylder en del. Mexico har underhånden sagt at det kan ikke skaffe penger på grunn av sin stadige strid med England og med Amerika, men har erklært at det var villig til å betale med olje, hvis Folkeforbundet vilde ta imot det. Og jeg har som formann i Kontribusjonskommissjonen efter forhandling med Avenol meddelt Mexico at vi var villig til å motta beløpet i olje, idet den schweiziske regjering sa at den vilde være takknemlig for å få denne oljen og vilde betale for den. Om Mexico innfrir dette tilsagn, vet jeg ikke.

Men jeg nevner dette som utenriksministeren berørte; I en tid som denne å vedta et budgett på en måte som ikke er konstitusjonell, det er uhyre lite tilfredsstillende.

Jeg tar et tilfelle som Russland, som man, såvidt jeg vet, ennå ikke har fått noget endelig tilsagn fra. Russland vil, hvis det ikke på forhånd har forpliktet sig til dette, kunne si, at vi betaler ikke noget under disse forhold, skjønt vi er de eneste helt lojale medlemmer av Folkeforbundet. Russland hadde meddelt på forhånd at det hadde opnevnt en delegasjon på 6 mann, en stab som vanlig, da det fremdeles hadde den mest ubegrensede interesse for Folkeforbundet. Særlig de som har ansvaret for å få inn Folkeforbundets kontingenter, står

i en meget vanskelig stilling når et budgett ikke er blitt vedtatt på regelrett måte. Dertil kommer at det var to meget viktige spørsmål som skulde avgjøres på denne forsamling. Det ene var opprettelsen av den nye opulitiske centralkomite som skulde dirigere arbeidet, og det annet var domstolens valg. Hittil har formelt rådet ledet alt Folkeforbundets solciale og økonomiske arbeide, og rådet er en politisk institusjon som har en viss mistanke mot sig, og det har slett ikke vært skikket til å lede dette arbeide. Man har derfor nu foreslått noget bygget op omtrønt på samme måte som Governing Body i Arbeidsbyrået og har foreslått at alle avgjørelser der skal treffes ved flertallsbeslutninger, at der ikke kreves enstemmighet etc. og at der skal åpnes adgang for alle stater, enten de er medlemmer av Folkeforbundet eller ei, til å delta. En stat som Brasil, som er medlem av den internasjonale arbeidsorganisasjon, har meddelt at den ønsker å delta i alt dette arbeide og bidra, og De forenede staters regjering har meddelt, at de har den aller høieste interesse av det, og at regjeringen også akter å fremme forslag om at De forenede stater skal delta i dette arbeide. Men å sette i gang en slik nyordning uten at den er konstitu-sjonelt vedtatt, forekommer mig iallfall å være overordentlig vanskelig og meget lite tilfredsstillende. Domstolens mandat utløper ved utgangen av dette år. Nu er det en klausul som gjør det mulig for domstolen å fortsette, idet det heter at dommerne fungerer i 9 år eller inntil de blir remplacert. Enhver må jo være klar over at en krig i Europa er ikke et gunstid tidspunkt for valg av dommere, så tanken var at der ikke skulde finne valg sted. Men en domstol hvis budgett ikke er bevilget på en lovmessig måte, vil muligens kunne angripes, dens kompetanse vil ikke være nøiaktig den samme som hvis alle former er iaktatt, og derfor har jeg for min del ment at det var overordentlig lite tilfredsstillende det mah nu går til, og jeg vil få lov til her også å føie til et par rent personlige betraktninger.

Jeg er formann i kontrollkommisjonen, og efter reglene har jeg nu sitteder så lenge at jeg ikke ordinært kan gjenvelges ved utgangen av dette år. På grunn av forholdene har den engelske og den franske regjering henstillet til generalsekretaren å sørge for at kontrollkommisjonen blir stående uforandret, at i ethvert fall dens formann blev gjenvalgt, og Avenol meddelte i sommer at han anså det utelukket å fortsette med mindre kontrollkommisjonens formann og de nuværende medlemmer blev gjenvalgt for krigens varighet, og

900 Stifelsen norsk Olf... England, Frankrike, Holland og Belgien som han hadde spurt, hadde erklært at de var enige. Kontrollkommissjonen har fullmakt nu til selv å forlenge sin eksistens og det første Avenol og direktøren for Arbeidsbyrået gjorde, som vi skulde approbere, var å opheve reglementet om at der skulde være valg og roulement o.s.v. Man kan skjønne at når man skal ha en ekstraordinær myndighet, da er det ikke morsomt for noget menneske å ha denne myndighet i kraft av at man har opnevnt sig selv ved den spesielle fullmakt man har, så også av den grunn henstillet vi så sterkt vi kunde til Avenol å få forsamlingen inn for å få vedtatt det av forsamlingen. Tidspunktet er jo meget kritisk for Folkeforbundet - jeg mener delvis i god forstand. Spania kommer formentlig til å ta sin utmeldelse tilbake. Jeg fikk telegram fra Paris igår, om jeg vilde forhandle med den spanske ambassade i Paris på gjennomreise om modaliteten for Spanias fortsatte medlemskap. Jeg fikk telegram idag angående Chili, at også Chili visstnok er villig til å ta sin utmeldelse tilbake, hvis kontrollkommissjonen som en gestus likeoverfor Chili vil foreslå å gå Chili som gave i anledning av det store jordskjelv halvparten av dets bidrag for iår, og man henviser til det store hjertelag som Norge viste ved spontant å gi en gave til Chili like bakefter. Vi har spørsmålet om Italias gjeninntreden, som er meget aktuelt. Likeså har Peru som hadde meldt sig ut, erklært at det tar utmeldelsen tilbake, hvis andre stater stiller sig slik, idet det mener at Folkeforbundet er viktigere enn nogensinde.

901

Man vil forstå at under slike forhold er det meget prekært på grunn av politisk engstelse ikke å iakta de lovmedholdige former, så jeg for min del er meget glad for at den norske regjering har inntatt det standpunkt den har inntatt, og utenriksministeren har trukket sine slutninger og var kommet til de samme resultater som jeg, før vi hadde snakket sammen om det. Jeg tror det kan føre til meget store vanskeligheter at Sverige og Holland la hindringer i veien. For Hollands vedkommende vil jeg si, at Holland ikke satt nogetsomhelst inn på det. Jeg hadde brev fra statsminister Colijn, som skrev at den hollandske regjering har ønsket dette, men samtidig har den hollandske regjering bemyndiget de og de personer til å møte hvis forsamlingen allikevel blir av, så de vil ikke gjøre nogen innsigelse. Det er også gitt at for eventuelle senere fredestrømstet og forhandlinger vil Folkeforbundet være et instrument som i høy grad kan benyttes.

902

Det er jo umulig å vite hvorledes tingene kan utvikle sig i Genève, kommunikasjonene er vanskelige, men jeg nevner bare til slutt, siden jeg har berørt dette, at man har budgett vanskeligheter for eksempel med finansieringen av Det internasjonale arbeidsbyrå. På Det internasjonale arbeidsbyrås siste møte optrådte der representanter for 21 stater, som forlangte at Arbeidsbyrået så langt fra å innskrenke sin virksomhet i denne tid skulde utvide den. Men en virksomhet kan ikke utvides når man ingen penger har til å finansiere den, og de fleste av de 21 stater som forlangte at Arbeidsbyrået skulde utvide sin virksomhet, lot samtidig sin finansminister meddele oss i Kontrollkommisjonen at forutsetningen var at der allikevel blev besparelser på budgett. England møtte og sa, at vi betaler ikke en sous mere. Samtidig forlangte den engelske delegasjon at der skulde optas nye virksomheter. I Kontrollkommisjonen har vi hatt den glede, hadde jeg nær sagt, at vi nettop på grunn av tiderne og i behovet for samarbeide har innkalt representanter for Arbeidsbyrået til våre møter, og vi har i alle de siste møter hatt med formannen i den engelske faglige landsorganisasjon, som har ydet et meget positivt arbeide, men som også føler vanskeligheten ved ikke å ha et budgett å bevege sig efter når man vil utvide sin virksomhet.

Jeg har tillatt mig å nevne disse ting her fordi jeg skal nedover til Genève i neste uke, og anser det for en vinning å ha fått gitt disse opplysninger her, for så vidt som de har nogen interesse for komiteens medlemmer. Derfor er det jeg har villet si disse ord.

903
Jeg vilde gjerne rette et enkelt spørsmål til finansministeren. Jeg håper at det ikke er indiskret. Jeg vet, fordi jeg har deltatt i et møte idag, at den nye direktør i Rikskringkastingen, tidligere byråsjef i Finansdepartementet, Sundt, som er en meget flink mann, reiste til Amerika igår og er foreløbig, såvidt jeg forstod, suspendert eller løst fra sin stilling i Rikskringkastingen for å vareta norske interesser i Amerika. Jeg vet ikke om det er med tanke på å ha en mann på stedet også hvis der kan bli tale om å opta et lån i Amerika. Det er en flink mann som jeg skulde tro man vil ha glede av. I den forbindelse vil jeg også spørre angående den avtale som er sluttet nu med England om tonnasje, om den gir oss sikkerhet for at pengene i tilstrekkelig utstrekning kan tas hjem, eller er pengene på nogen måte klausulert ?

Formannen: De kan disponeres.

Så vilde jeg gjerne spørre - jeg vet ikke om det er justisministeren - fordi jeg stadig, og formentlig mange andre medlemmer av komiteen, mottar mange henvendelser om de. Er det ikke mulig å begrense det antall av tyskere som oversvømmer Norge idag? Der er ikke det minste fillested langs kysten hvor der ikke sitter en mann eller to eller tre eller fire mann. De har alle mulige titler. Nu efter at det er bli vanskelig å kjøpe sild i Norge, har vi et veldig antall av tyske sildeagenter, som sitter rundt om i uthavnene og alle vegner og engang imellem går ut og spør om der er noget sild å få kjøpt, hvilket jo alle vet at der ikke er, men som naturligvis har visse interesser å vareta. Bergen er jo fullkommen oversvømmet av tyskere, har man inntrykk av, og det samme gjelder en hel del av våre byer. Er der kommet et meget større antall tyskere nu enn der er kommet av englenderne? Kan man ikke på nogen måte begrense dette, som skaper en viss nervøsitet på så mange områder? Jeg vil gjerne få lov å spørre om dette.

904/910

Joh. Ludw. Mowinckel: Formannens utredning vedkommende Folkeforbundet var overmåde interessant. Jeg for min part deler helt hans beklagelse over at forsamlingen ikke kommer sammen nu, fordi jeg med ham mener at det er av den aller største betydning at Folkeforbundet formelt er i orden både hvor det gjelder budgettet og hvor det gjelder andre viktige beslutninger om dets organer og dets virksomhet.

Hvad "City of Flint" angår, tror jeg vi alle kan være glad over at den norske regering handlet så bestemt og så fullstendig i overensstemmelse med internasjonale regler. Jeg har riktignok hørt fremholdt ved folk som skulde kjenne priseregler og slikt godt, at Norge handlet galt, idet det bl ev sagt at det Tyskland her foretok, ikke var ennet enn det England stadig foretar, at de tar et skib på åpen sjø, setter prisemannskap ombord i det og fører det til egen havn for nærmere undersøkelse og i tilfelle for prisedomstolen avgjørelse, og at derfor Norges inngripen her var et inngrep like overfor den rett som også England hevder. Jeg bare nevner dette. Jeg tror vedkommende som er en meget erfaren mann - jeg skal nevne hvem det er til hr. Koht bakefter - har ganske stor tilslutning, men han er ikke folkerettslærd.

904/910

Jeg tilbakeviste hans påstand, idet jeg sa at det som var det avgjørende her, var ikke det at de seilte skibet til Tyskland, men det var at de uten nødvendighet gikk inn i norsk havn før et opphold som ikke var påkrevet på grunn av selve reisen.

911

Det som i grunnen har foranlediget mig til å ta ordet, er det tonnasjearrangement som er blitt til ut fra den nødvendighet som utenriksministeren har nevnt her ved en tidligere leilighet, at Storbritannia ønsket - Storbritannia trykket på, kan vi gjerne si, for å få herredømme over en så stor del av den norske tonnasje som mulig, og det har fremtvunget tonnasjeavtalen. Det gjelder her et arrangement som rederne i og før sig meget ugjerne har sett. Det sier sig nemlig selv at i disse tider vil rederne helst kunne disponere sin tonnasje fritt, ikke minst ut fra hensynet til å bevare tonnasjen og derved undgå å seile i for risikable og farefulle farvann. Men dermed er intet å gjøre. Man har måttet gå til disse forhandlinger, og når man først har måttet bøie sig for trykket, må resultatet - som også utenriksministeren sa - i det store og hele tatt sies å være tilfredsstillende. Fraktratene står vistnok - som også utenriksministeren sa - på høide med almindelige rater. Dog skal man være opmerksom på at man her kan tvinges inn i en faresone hvor ratene burde være høiere enn selv de høieste rater utenfor faresonen, men de er dog i det store og hele ganske bra. Det samme gjelder de øvrige betingelser man har opnådd, de er i det store og hele tatt tilfredsstillende, ikke minst det som president Hambro var inne på i spørreform, om pengene. Man har fått rett til å overføre dem til Norge og også til fremmed valuta, f.eks. til dollar, i den utstrekning man kan tilrettelegge at man har bruk for pengene utenfor sterlingverdien. Jeg går ut fra, når nu rederne under samarbeide med Regjeringen har vært nødt til å slutte en slik avtale, at Regjeringen også har vært i kontakt med sjømannsorganisasjonene. Det er jo nemlig to grupper som her er interessert, som her blir tvunget op i en bestemt fart: Det er rederne og det er sjømennene. På Rederforbundets hovedstyres møte mandag, hvortil jeg var innbudt, reiste man spørsmålet om hvorledes rederne skulde stille sig i forhold til Storbritannia hvis - som det nok kunde tenkes i enkelte tilfelle - sjømennene nektet å gå. Spørsmålet kan naturligvis bli stigende aktuelt hvis nu faren ved direkte fart på England blir stigende stor.

912

Det er ingen som kunde svare direkte på det, men presidenten opplyste om at han gikk ut fra at sjømannsorganisasjonene var fullt opmerksom på at denne avtale var en avtale som var sluttet utelukkende av hensyn til landets behov for ordnede forhold på dette område, og at den hang sammen med ønsket om en handelsavtale som skulde muliggjøre tilfredsstillende politiske forhold til begge krigførende makter. Jeg nevner dette her for at Regjeringens medlemmer skal være opmerksom på dette forhold til sjømannsorganisasjonene.

Om man kan si at tonnasjearrangementet ut fra et norsk standpunkt er tilfredsstillende, så er det jo den annen side av dette spørsmål som for landet spiller den aller største rolle, og det er en krigshandelsavtale med Storbritannia - et war trade arrangement. Dette war trade arrangement skulde være det vi skulde få igjen for tonnasjeavtalen, og jeg synes nok at man kanskje ikke i tilstrekkelig grad har bundet disse to ting sammen. Nu er tonnasjeavtalen i orden, og rederne var, overensstemmende med den forutsetning som man gikk ut fra i London - hvor redernes representanter blev overmåte godt og velvillig behandlet, hvad den fremgår også av den form arrangementet har fått - bundet til å sørge for at Rederforbundet vedtok arrangementet på mandag. Der var ingen utsettelse mulig, mandag måtte arrangementet vedtas, og fra mandag av er i virkeligheten arrangementet i kraft. Nu må Rederforbundet og rederne sørge for at der slutes tonnasje overensstemmende med dette arrangement. Jeg vil legge til, før at der ikke her skal være en misforståelse til stede, så arrangementet ikke går ut på at alle disse båter skal slutes inn i faresonen, slutes til England eller Frankrike. Man har tvert imot sterkt understreket at disse båter i størst mulig utstrekning skal brukes utenfor faresonen, men i alliert tjeneste, og så skal de allierte selv søke å dra de båter de har anbrakt i sin tjeneste utenfor faresonen, inn i faresonen, det er forutsetningen. Men allikevel vil behovet bli så stort at man må regne med at en hel rekke skip vil komme i direkte trade på Frankrike og England. Nuvel, nu er arrangementet satt i gang. Der er vistnok tatt et forbehold, og da meddelelse blev sendt til England om at arrangementet var godtatt av Rederforbundet, blev det uttrykkelig pekt på at forhandlerne selv har nevnt at dette hang sammen med et tilfredsstillende trade arrangement. Men noget *conditio sine qua non* er det ikke, og - som sagt - fra idag av gæes det

fredag 22/11 1939

i gang med en suksessiv gjennomførelse av dette tonnasje-
 arrangement, og vi er ikke kommet nevneverdig i vei hvor
 det gjelder handelsforhandlingene. Her er kommet en mann
 op, men - som utenriksministeren sa - vi har nærmest inn-
 trykk av at det er pårevet sabotasje fra engelsk side i disse
 uker. Og nu gjelder det. Man kan si at man suksessivt vil
 søke å hindre tonnasjearrangementets utvikling, hvis man
 ikke får et imøtekomende svar, men man vet hvor vanskelig
 det er når den annen part har fått et så sterkt tak over
 oss som den nu har fått ved avtalens avslutning. Det er
 altså nu kommet en engelskmann op, og man skal gå i gang.
 Men når man ser hvorledes sjø- og handelskrigen utvikler
 sig, blir man virkelig engstelig med hensyn til muligheten
 av å få en for oss tilfredsstillende avtale med Storbritan-
 nia. Det har vært sagt underhånden at Sverige har fått en
 god avtale, og jeg går ut fra at det menes med dette at
 Sverige har fått en avtale som også tilgodeser Sveriges
 handelsinteresser på Tyskland, og det må jo være et godt
 kort for oss. For har Sverige fått en avtale som tilgodeser
 dets handelsinteresser på Tyskland, så må vi kunne påberope
 oss Sverige og kunne få en lignende god avtale eller en
 bedre avtale, fordi vi jo har vært istand til å betale for
 vår avtale med ganske andre verdier enn Sverige har kunnet,
 nemlig med vår handelsflåte. Det som er det betenkelige er
 at vi har lagt pengene på bordet, før vi har fått den vare
 vi skulde ha. Men når vi ser og hører alt dette om en øket
 handelskrig, en handelskrig som truer med å gå så langt at
 man på åpen sjø vil ransake og konfiskere skib som går
 ut fra Europa, om de har tysk eksportlast ombord, så blir
 man redd. At Tyskland her er opmerksom, det sier sig selv.
 Jeg hører at allerede igår hadde den tyske skibsagent her,
 som jo er en overmåte dyktig mann, og som kjenner alt som
 heter norsk skibsfart - han er Slomanns tidligere direktør
 og var i sin ungdom på kontoret hos Joachim Grieg - sett
 meddelelsen i avisene og hadde henvendt sig til skibsfarts-
 direktøren med spørsmål om hvad dette var, det var ikke
 riktig klart, og han vilde gjerne ha nærmere opplysninger
 o.s.v. Skibsfartsdirektøren hadde avvist det og sagt at han
 hadde ikke tid igår, han stod gjerne til tjeneste, men
 skibsagenten måtte komme tilbake ved en senere leilighet,
 så skulde de drøfte spørsmålet nærmere. I denne forbindelse
 er det all grunn til å understreke at de svar og de opplys-
 ninger som nu fra offisiell side må gå Tyskland, blir ens-
 artede, at de går så langt som de kan gå, men slik at ikke

den ene svarer i øst og den annen i vest, altså at de offisielle svar Tyskland får blir helt ensartede. Det offisielle kommuniké var bra, idet det blev innledet med å vise at det gjelder våre gamle forretninger, men at de restriksjoner på fraktenes og andre områder som våre gamle forretningsvenner, franskmennene og engelskmennene, hadde truffet, var av den art at vi ikke kunde seile uten å få dem revidert, og at det var en slik revisjon forhandlingene mellom rederne gjaldt. Men formodentlig vil Tyskland utvilsomt allerede idag vite, at det var forhandlinger mellom rederne i den norske stats interesse, og at på den annen side av forhandlingene stod ikke de engelske redere så privat som vi stod, men der stod ministry of Shipping, der stod den engelske stat. Alle de eksemplarer av avtalen som var utlevert til hovedstyret, blev på min foranledning inndratt på mandag, men jeg tør ikke bestemt si om det ikke er et eller annet medlem som ikke var tilstede, som har denne avtales ordlyd, og at den kan komme på vidvanke. Med det kjennskap vi alle har til det tyske etterretningsvesen, og sett i belysning av det hr. Hambro nevnte, at tyskerne ikke egentlig er fraværende fra Norge i denne tid, så må man regne med at det hele blir kjent. Og da gjelder det, når det nu spørres fra tysk side, at det svares slik at svaret blir helt tilfredsstillende, uten at man behøver å gå i detalj, at svaret iallfall blir slik at ingen fra tysk side skal kunne si at vi har løiet for dem eller ført dem bak lyset. Vi kan meget godt svare på grunnlag av det offisielle kommuniké som blev utsendt igår, uten at vi på noen måte behøver å komme inn på at her er det i virkeligheten en avgjørelse mellom to stater, for også i den praktiske utførelse av arrangementet er det tatt sterkt hensyn til at det er et privat forretningsarrangement, idet alle slutninger skal foregå mellom - gjerne meglere om det ønskes, de meglere som vedkommende redere er vant til å bruke, og med private engelske og franske firmaer som de norske redere tidligere er vant til å slutte med. I den henseende står rederne ganske fritt, både hvor det gjelder meglere og hvor det gjelder befraktere, alt det er privat, og hvad fraktsatsen angår, er det ingen grunn til å legge skjul på fraktsatsens størrelse, den er overensstemmende med markedsraten, så det heller ikke i den ligger noe som helst som kan kalles en kamuflert støtte av engelske politiske interesser. Likledes står det også uttrykkelig i avtalen -

at det står tyskerne helt fritt for å slutte norsk tonnasje i den utstrekning som Tyskland kan gjøre bruk av norsk tonnasje. Det det gjelder for oss nu, er naturligvis, i de handelsforhandlinger som skal foregå med Storbritannia, å få rett til å drive handel med Tyskland - det er sandelig det viktigste - i såvidt stor utstrekning at Tyskland ikke kan påstå, at vi er blitt tvunget til å skjære over vår normale forbindelse med det. Vi hørte svært lite fra utenriksministeren om han har nogen føling med de forhandlinger som jo nu i en uke har pågått med Tyskland, om man har fått noget om de tyske ønsker, om hvad vekt der legges på dem, om man har nogen føling med at der øves et slags trykk. Og heller ikke fikk vi høre noget om vi har noget grunnlag for hvilken vei Storbritannia ønsker å gå. Blir det nu virkelighet av dette som det trues med idag, om en kontroll også på nøytrale skib av tysk eksport, og vi samtidig med dette får en ganske folkerettsstridig mineutlegging langs de engelske kyster, så står vi utvilsomt overfor det som vi i forrige krig karakteriserte som den ubegrensede u-båtkrig. Jeg håber det i tilfelle blir erklært eller kunngjort, for så lenge det ikke er erklært, er det jo meget verre. Jeg håber derfor at vi i tilfelle får en ordentlig deklarasjon om at de går frem på den måten at farvannet omkring de britiske øer erklæres for krigssone, for krigsfarvann, hvor de krever rett til å gjøre hvad pokker de vil med alt, mineutlegging, torpedering etc. Nu, jeg tviler ikke på at englenderne med sin dyktighet på sjøen vil overvinne også denne største risiko, men truslen vil alltid være der, og faren for norsk skibsfart vil også bli øket. At tyskerne skulde gå så langt som jeg underhånden har hørt antyde av en Kryktsom mann i forbindelse med tonnasjeavtalen, at de sier at etter den tonnasjeavtalen er den norske flåten faktisk ikke bedre eller anderledes enn den britiske, og at de derfor betrakter det norske flagg som de betrakter det britiske flagg, det kan jeg ikke tenke mig muligheten av, for det vilde bety krig. Da kan jeg ikke skjønne annet enn at det var umulig å oprettholde nøytraliteten, hvis Tyskland begikk en så likefrem fiendtlig handling, hvad resonnement det enn vilde bruke for å gjøre det. Vi får håbe at Tyskland er så interessert i å beholde også Norge blandt de nøytrale stater, at det ikke går så langt. Men at det kan gå så langt som det vil betegne farvannene omkring de britiske øer som faresone, det er jeg bange for et meget sann-

918

synlig. Men blir det tilfellet, så må Storbritannia kunne tales eller tvinges til å opføre med å dra nøytrale skib inn til kontrollhavner i britisk farvann. Så vidt jeg erindrer fra siste gang man fikk ubegrenset u-båtkrig, ophevet Storbritannia kontrollhavnene i selve Storbritannia og tok kontroll andre steder, dels i Halifax og for Syd-Amerika-og Afrikafartøiene tildels nede på den afrikanske vestkyst. Det går jeg i grunnen ut fra som givet, at da vil det skje en endring. Men inntil det skjer, er våre skib utsatt før en ikke liten risiko ved denne innsleping i britiske kontrollhavner. Og selve faren ved anløpet synes å være øket. Hvorvidt der har vært lagt miner ennu utenfor Kirkwall, et vet man ikke. Senkningen av "Arne Kjøde" er mystisk. Det var en stor ulykke for norsk skibsfart, for fartøiet var forsikret for ikke mindre enn 6 350 000 kroner - altså et vel ig tap for Norge. Dertil kommer naturligvis skibets earning capacity som jo, hvor det gjelder en tankbåt på 16 000 tonn, var kolossal i denne tid. Alt det er gåt tapt. Og så kom den ulykken til, og den er dobbelt tragisk i dette tilfelle, at kapteinen og 4 mann til gikk tapt, dobbelt tragisk fordi de pårørende hadde fått den gladelige etterretning at alle var reddet. Skyldes nu dette tap et angrep fra en u-båt som det er blitt påstått, eller er det mine? Begge dele er i grunnen næsten like uhyggelige, kan jeg si. Jeg har liten tro på at det er torpedoangrep, et u-båtangrep. Det måtte i tilfelle forklares ut fra det som vi har sett i "Tidens Tegn" idag, at det er russiske u-båter som opererer og gjør denne tjeneste for tyskerne, som tyskerne ikke selv har villet utføre. For tyskerne har hittil og det uten undtagelse, j det er en liten undtagelse i Nordsjøen, hvor den tyske u-båtkaptein var redd for at disse stakkars elendige trampene skulde angripe ham, det er den eneste undtagelse, ellers har de tyske u-båter i denne tid alltid varslet og alltid tatt meget sterkt hensyn til menneskenes redning. Er "Arne Kjøde" forlis forårsaket av en tysk u-båt, så er det altså skjedd uten varsel, og da er det bare en forklaring på det, at den u-båtkapteinen må ha mistet nervene dengang han fikk se denne svære tankbåten med kurs for England, det var jo i retning av Orknøyene, og han har skutt den ned, - hadde det vært om natten, hadde det vært mer forklarlig, men det var kl.10 om formiddagen, så det var full anledning til å se nasjonalmerkene på skibet. "Tidens Tegn" har kanskje rett, at det er en av disse mystiske u-båter som skjøt "Athenia" ned.

(Sjefisk uttalelse)

919

Men for oss burde det som her er skjedd foranledige et ytterligere trykk på Storbritannia til å la oss bli fri disse kontrollhavnene. Amerikalinjen har henvendt sig til utenriksministeren, som meget rask og velvillig har tatt saken i sin hånd, for å undgå at våre passasjerskip blir bragt inn. Det gjelder "Stavangerfjord" og "Bergensfjord" - ja "Oslofjord" også naturligvis hvis det blir tale om kontroll også på vestturen - "Oslofjord" skal over til Amerika og bli der et halvt år, da den skal brukes der i cruiser-tjeneste. Men "Stavangerfjord" og "Bergensfjord" er det meningen å ha gående i den ruten. Jeg ser bort fra de verdifulle skib, det er det minste, men det er jo flere hundre mennesker ombord på disse skib hver eneste gang, og med den stigende risiko - se på "Simon Bolivar" nu - er det ganske uforsvarlig at de skibene slepes inn til Kirkwall, og det er dobbelt uforsvarlig fordi de har næsten ingen last inne; de laster bare 2 500 tonn, en brøkdel av hvad våre lasteskib tar. Og med hensyn til lasten er vi villig til å gi alle ønskede garantier. Men så kommer altså noget til, som man i grunnen ikke kan snakke om, det er at englenderne har lyst på posten, de har lyst til å ransaka posten fra Amerika hvilket, såvidt jeg skjønner, er helt folkerettsstridig. Så hvis den lysten til å ransake posten overstiger det hensyn de tar til alle menneskelivene, kan det være vanskelig å få det ordnet. Men hvis det bare gjelder lasten, kan det for den smule last skaffes alle mulige garantier som sikrer mot at den kommer Tyskland til gode.

Ja, mere har ikke jeg å si. Det som særlig interesserte mig, som jeg understreket, det er den fremgangsmåte som skal anvendes for at Tyskland ikke tar den tonnasjeavtalen som vi nu har vært nødt til å slutte med England, for ille op.

Statsråd Koht: Eg vil fyrst berre få gjera ein liten merknad til det som formannen sa aller fyrst idag um arbeidet for å få fred i stand millom dei krigførande. Det er heilt klårt at vi alle er samde um at her må ein gå svært varleg fram, og at ein må gå fram på det grunnlaget som formannen nemnde, det grunnlaget som held uppe leverette og sjølvstenderetten for dei små nasjonane. Den norske ~~regjeringa~~ regjeringa har ikkje teke noko sjølvstendig initiativ i desse spursmåla, og hovudgrunnen til det er just at vi ikkje

744 har kunna finna at det var grunnlag enno før å nå fram t
 ein fred på den måten etter slike prinsipp. Men som eg s
 når den belgiske og den hollandske regjeringa meinte at
 burde gjera eit tiltak for fred, so var det naturleg å st
 dette, for fred er då likevel noko so verdfullt at ein m
 gjera det ein kann for å få han i stand, og det er, kann
 segja, visse voner so lenge krigen ikkje har nått inn i
 slik ein vill strid millom statane, so det ikkje er tale
 noko slag forlik. Frå norsk side vart dette understreka i
 det telegrammet som Kong Håkon sende til Dronning Wilhelm
 og Kong Leopold, med di der stod uttala vona um at det ti
 takei som var gjort, måtte føra fram til ein "rettferdig
 og varig fred". Det er heilt klårt for oss at ein varig
 fred kann det ikkje bli utan på grunnlag av rettferd, rettferd mot dei små nasjonana, og dessutan på grunnlag av den ålmenne rettsgrunnsetninga at traktatar skal bli haldn

922 Hr. Mowinckel tala um tonnasjeavtalen og forhandl
 gane med Tyskland og England um handelsspørsmål. Eg kann
 ikkje segja eg har noko serleg å leggja attåt det eg fyrr
 har sagt, eller til det som hr. Mowinckel no sa. Eg vil ber
 understreka den ting at um det so er rett at tonnasjeavta
 len no har kome i kraft og smått um senn blir sett ut i
 livet, so er det klårt og greitt sagt frå, og vel å merka
 godkjent frå britisk side, at dersom vi ikkje innan rimeleg
 frist - og det kunde ein kanskje um ein vil, forma so :
 innan ein månad - har fått i stand ein avtale um handelssam
 kvemet, so blir tonnasjeavtalen heilt suspendert, det vil
 segja fyrebils sett ut or kraft, til ein kann få ein han 1
 avtale. Spørsmålet um innhaldet av ein handelsavtale med
 England tok eg ikkje noko serskilt upp denne gongen, for di
 eg fyrr gongen her i utanriksnemnda gav utførleg greie
 på alle dei serskilde spørsmåla som er reist frå engelsk
 side i den samanhengen, og eg har difor heller ikkje desse
 dokumenta med i dag. Det finst i referatet frå eit av dei
 fyrr møte her i utanriksnemnda, eg har gjeve full opplys
 ning på den måten; det kann vera mange serskilde ting som
 923 der kjem inn, som vi ikkje har full opplysning um, og som
 må bli diskuterte under desse ålmenne forhandlingane. Det
 er det vi no skal få opplysningar um i forhandlingane i
 desse dagene, der vi kjem meir fram til dei einskilde spurs
 mål.

Hr. Mowinckel sakna at eg ikkje hadde gjeve nærare
 greie på kva som hadde kome fram no i forhandlingane med de
 tyske ambodsmennene, som har vore her i desse dagane.

Dryftningane med dei heldt på heilt til igår, og no under dette møtet fekk eg sendt inn til meg ei pressemelding som kjem til å gå ut um desse dryftingane, og der er det berre sagt at ein har dryft dei spursmåla som reiser seg ved krigen her. Det blir ikkje sagt noko meir enn det at ein har gjeve opplysningar frå båe sidone. Men rapporten um desse dryftingane er endå ikkje lagd fram for meg, for, som sagt, dei slutta fyrst i går; eg kann difor ikkje i dag gjeva nærare opplysninger på dette området, og veit ikkje kor djupt dei har kome inn på dei einskilde ting i desse dryftingane. Eg må då venta til ein annan gong.

Den britiske regjeringa fører i denne tida so streng kontroll med den nøytrale skipsfarta som ho i det heile kann få til, med det fyremålet å syta for at ingen ting når fram til Tyskland som ho ikkje synest Tyskland bør ha. Og denne kontrollen er sjølvsagt til stort bry, til plage og seinking og til kostnad for den nøytrale skipsfarta, og då kanskje aller mest for den norske, som er den største. Vi vonar på, at kann vi få i stand ein ålmenn handelsavtale, skulde vi kunna sleppa i alle fall for ein stor part av denne kontrollen, det høyrer i det minste til dei ting som vi vil setja upp. Kor store vonar det kann vera til å få i stand ein handelsavtale, kann kanskje vera tvilsamt; eg vil vedgå at eg ikkje er so svært optimistisk på det punktet, for eg trur nok at dei britiske krava har vakse smått um senn. Men til ynskemåla eller krava våre vil det høyra at vi skulde bli kvitt den britiske kontrollen i so stor mun som råd var, ved at ein kunde byggja på fråsegn frå den norske regjeringa um dei varone som blir førde inn her til landet. Nett idag har eg set at den britiske regjeringa planlegg ei ny form, det er for so vidt den same forma som vart nytta i den fyrre krigen, berre kanskje med eit nytt namn, det er Navicert - skibscertifikat, "cert" er ei avstyting av det - som skulde bli ferda ut av engelske kontrollfolk i avgangshamn, der skutone med last går ut. Det var då det som i stor mun vart nytta i den fyrre krigen, og det er tydeleg at dei tenkjer på å få det på denne måten no. Korleis vi kann bli forlikte um dei avtalane vi elles gjer, skal eg ikkje her kunna segja noko um, men at vi gjerne vil vera frie for dette med at skutona våre skal bli førde inn i dei britiske kontrollhamnane, segjer seg sjølv, og det vart då endå klårare, um det trongst, ved den store ulukka som hende med "Arne Kjøde". Korleis den ulukka har gått for seg, er, som hr. Nowinckel sa, endå ikkje opplyst. Vi har endå ikkje fått

924

offentleg sjøforklaring um dette forliset, og dei meldingane vi har fått, segjer ikke so svært mykje. Det einaste som ein til no har til vitnemål um at skipet skulde vera torpedert, er ei fråsegn frå båtsmannen um bord. Det er sagt at han skal ha sagt at han såg torpedoen koma; men denne båtsmannen hører diverre til dei som har mist livet ved forliset, so vi har berre det å halda oss til at han har sagt det til ein eller fleire av dei andre, og det er då svært lite å byggja på sjølv sagt. Alle veit kor lett ein kann taka i miss, og serleg i desse tidene, kor mykje ein ser som slett ikkje er til. So vi må dessverre segja at endå har vi svært lite å byggja på.

925

I samanheng med denne kontrollen nemnde hr. Mowinkel ein ting som eg sjølv hadde tenkt at eg vilde segja noko um her i dette møtet, det er den britiske kontrollen med postsendingane. Vi har sjølv sagt havt greie på at dei tek og granskar posten når dei granskar lasta um bord på dei skutene som dei fører inn eller kontrollerer, men dette har vel kome aller klårast fram i dagen no med den svenske båten "Drötninholm", der det er opplyst at dei har teke so og so mange kilogram post i land. Eg har tenkt at vi måtte her samråda oss med den svenske regjeringa um spursmålet, kanskje med andre nøytrale òg, og få teke det opp; for at slik ransaking av post som går frå det eine nøytrale landet til det andre, er i strid med alle konvensjonar, er det ikke minste tvil um, so vi kann soleis ikkje berre sjå på dette og la det gå, utan å gjera det minste motstand mot det.

926

Hr. Hambro bad mig gjeva opplysning um eit serskilt lite tilfåle som har hendt med ein tysk båt i desse dagane, ein båt som hadde kome inn nord i det trondheimske, og som vi hadde noko bry med. Eg har ikkje dokumenta um dette med meg, men eg trur nok at eg hugsar hovudsaka i det som hende, det er so ferskt. Eg nemnde det ikkje fyrst for di eg tykte ikkje dette var noko so serleg viktig, endå da har sine interessant sidor sjølv sagt. Det var ein tysk båt som kom siglande sørøve frå murmansk, og utanfor Trondheimsfjorden ynskte kapteinen å skifta los; han vilde gå inn til Trondheim. Det vart nekta, og han vilde då skifta los der ute. Han gjekk inn i ei lita hamn som heiter Hestvik. Det er litegrand motstrid i opplysningane frå tysk og norsk side um korleis det hadde seg at denne båten gjekk inn til Hestvik. Dei tyske styremaktene segjer at det var dei norske som tvinga båten inn der. Frå norsk side er det nærast sagt at båten kom inn der og la seg fyre. I alle tilfåle førde båten, ettersom dei norske

orlogsstyremaktene segjer, tysk handelsflagg. Frå tysk side blir det sagt at båten førde eit flagg som nok kann sjå ut som handelsflagg, men som ikkje er handelsflagg, men som er det som dei kallar "Reichsdienst-Flagge", eit flagg på båtar som går i statsteneste. Eg hadde alt kome til å sjå på dette flaggspursmålet fyrr dei tyske styremaktene her vende seg til meg, og hadde fu ne at vi berre har offisiell melding um tvo slag flagg, orlogsflagg og handelsflagg. Dette statstenesteflagget hadde vi inga offisiell melding um, og den tyske sendemannen, som tala med meg um det, måtte vedga at han sjølv heller ikkje hadde full greie på korleis det såg ut. Men etter den skildringa han gav, skulde det i alle fall vera lett å blandad det i hop med handelsflagget; for det var berre handelsflagget med den tyske rikserna uppe i det eine hyrna. Um dei har heist dette flagget straks frå fyrsten, eller um dei fyrst har heist det på båten etter han hadde lege inne ei stund, er kanskje heller ikkje so visst. Men i alle fall hadde kapteinen på den norske orlogsbåten som var der på den kanten, kravt rett til å inspisera denne båten for å få full greie på kva grunnen var, men det vart nekta, og det vart sagt: etter ordre frå den tyske regjeringa. Det vart dryft att og fram i telegram millom dei der nord og Kommanderande Admiral i Oslo og Utanriksdepartementet, og til slutt tilkalla eg den tyske chargé d'affaires her og sa at vi ikkje hadde stor lyst til å bruka makt til å tvinga oss fram, men at vi vilde bli nøyde til det, dersom dei ikkje kunde få greitt det med denne båten so vi kunde koma til å inspisera. Det som serskilt vekte mistanke, var at kapteinen um bord på fyrespurnad fyrst hadde sagt at han ikkje hadde skyts um bord, og sidan måtte vedgå at han hadde i det minste tvo kanonor og tvo luftvernskyts, so båten var vopna. Det heile var mystisk set frå norsk synspunkt. Då eg hadde havt den tyske chargé d'affaires hjå meg og bede han um at han måtte få greie på denne saka so fort som råd var, so vi ikkje skulde få nokon konflikt på dette, telefonerte han til meg eit par timar etter og sa at det endå ikkje hadde lukkast for han å få full greie på all ting, men han bad um at vi i alle tilfelle måtte venta med å gjera noko makttiltak til vi hadde fått betre opplysningar, og det lova eg. Det var same dagen som den nye tyske sendemannen tok ved sitt umbod. Um kvelden - det var no sist laurdag - kom han til meg og forsa at no hadde han full greie på alt

927

med denne båten. Det var ein båt som var i tysk statsteneste, og som gjorde si teneste for den tyske marinen, og ein slik båt, sa han, måtte vera fri for inspeksjon frå norsk side, fri for den plikta. Eg sa at på norsk side kjende vi

928

ikkje til annan skilnad enn millom handelsskip og orlogsskip, men er denne båten soleis i teneste i den tyske marinen, måtte vi rekna han for krigsskip, og då hadde vi ingen rett til inspeksjon. Men då burde kapteinen um bord straks ha gjeve klår greie før korleis all ting var, so vi ikkje hadde havt alt dette bryet. Den tyske ministeren hadde med seg til meg ein protest, som han ikkje gav meg, men som han fortalte at han hadde med seg, ein protest mot at vi hadde kravt inspeksjon, og mot at vi hadde halde båten fast i ane hamna. Og eg sa at eg for min part hadde tenkt å gjeva ein protest til den tyske regjeringa mot at båten hadde nekta å lata seg inspiserera, og eg meinte at det slett ikkje var vi som hadde halde båten fast, men båten hadde gått inn der av seg sjølv, og han hadde ikkje rett til å ligåja der meir enn 24 timar når det var krigsskip, og no hadde det gått meir enn 24 timar. Ja, dette måtte den tyske sendemannen vedkjenne seg, og soleis kunde vi då på den måten bli einige um at det var mistydingar og kanskje visse misgrep frå baa sidone, og det enda med at vi baa tvo sa at vi skal lata vera med å senda fram protestane, frå mi side på det vilkåret at båten med ein gong kom seg av garde og tok i veg til Tyskland so fort han berre kunde. Det lova den tyske ministeren, og det vart sett i verk straks same kvelden, so der var det spursmålet løyst, og det kom ikkje til nokon formell tvist millom landa av den grunn. Båten er ein av desse som går med stor fart, so det var litt vanskeleg å passa på han når han var søratter, men no er han alt utanfor norsk farvatn.

929

Formannen : Jeg takker utenriksministeren for hans svar.

Lykke: I anledning av den siste affære som utenriksministeren nu talte om, er det riktig som formannen oplyste, at det var litt snakk om den, men at pressen har vært helt tavs. Det har ikke vært skrevet noget om den.

930

Efter det man trodde å vite deroppe, vakte det jo litt forbauselse da den baa blei sluppet fri, men jeg forstår nu

at det må ha vært en misforståelse. Vi hadde nærmest inntrykk av at det var en båt som pleiet å fornye oljebeholdningen for u-båtene i Nordsjøen, og som hadde en masse avløst u-båtmannskap ombord, og det kan man jo ikke karakterisere som handelsskip. Men det er altså opplært, og jeg skal ikke blande mig op i det.

Det jeg vil si til utenriksministerens redegjørelse er at jeg beklager overmåte meget den optreden som Storbritannia har vist overfor den handelsavtalen som skulde knytte sig til tonnasjeavtalen. Det er sannelig ikke greit å forhandle med en krigførende makt, og har vi først betalt prisen, tror jeg nok at det ikke blir meget å opnå etterpå. Man kan si at den tonnasjeavtalen var vi nødt til å gå med på. Ja, men vi sitter i den fortvilte situasjon at overfor Tyskland må vi hevde at det er en privat avtale mellom rederne og engelske befraktere, men overfor England må vi, hvis vi vil opnå noget med handelsavtalen, selvsagt true med - som også utenriksministeren var inne på - at hvis vi ikke opnår det vi ønsker, må vi suspendere tonnasjeavtalen. Med andre ord - Regjeringen tar da affære, og da blir det en statsaffære. Vi sitter derfor ikke morsomt i det. Jeg vil også si at den måte hvorpå England nu benytter sin makt, går nokså meget ut over all trafikk. Jeg kan nevne et lite eksempel: En av Fred.Olseas middelhavsbåter kom til Trondheim, lastet med varer fra Middelhavet som skulde sendes ut nu - akkurat i denne tid er det jo de sendes inn over landet. Varene var kommet til Trondheim, papirene var i orden, frakten betalt, så får ekspeditøren ordre fra skibets reder om at det ikke måtte leveres ut et kolli. Nu har varene ligget der i mange dager til stor gæne for trafikken, og vi får ingen rede på hvad det betyr. Da jeg har et gammelt vennskap med hr.Paus i legasjonen, tillot jeg mig å ringe op idag og spørre hr.Paus om han kjente til Balkis-affæren. Jo, han gjorde det, men han kunde bare si at han hadde beskjed fra London om at varene ikke skulde utleveres. Han hadde forsøkt flere ganger å få ordren omgjort, men hittil forgjeves. Når det kan gå så vidt at varer som her ikke på nogen måte kan bli gjenstand for gjenutførsel - nesten alt som er kommet med denne båt er forut solgt og skal leveres fra kai - da synes jeg det går nokså hårfint til med den kontroll de fører med en vennskapsneutral stat, hvis flåte de har forhandlet sig til å disponere. Men vi har formodentlig ingen makt til å gjøre noget, og Utenriksdepartementet har vel nok å gjøre,

om det ikke skal blande sig inn i hvert enkelt skibs affæ-
rer, så vi får vel bare håpe på at dette forhold forandres,
slik at det ikke kommer flere tilfelle til av samme art.
For det skulde man jo tro, at når båtene først har passert
gjennom kontrollen i England - hvad jeg går ut fra at denne
båten hadde - så skulde man være ferdig med det. Det er
forsinkelse nok allikevel, om det ikke også forsinkes i
norsk havn ved lossing på norsk kai, slik at det ikke skal
kunne utleveres til norske borgere det som de har betalt
for. Dette vilde jeg gjerne gjøre opmerksom på, for jeg
synes at de da går litt for skarpt frem.

Får jeg lov til samtidig å spørre den ærede forsy-
ningsminister om en ting. Sist gjorde forsyningsministeren
utmerket rede for de tiltak som var gjort for landets fo-
syning, deriblandt også når det gjaldt kaffe og sukker.
Det er blitt sagt mig at man planlegger enda større kaffe-
og sukkerkjøp, og det er sagt mig at det også har vært
tanken at staten skulde optræ som direkte kjøper, utenom
det reservelager man hadde avtale om. Jeg håper at det er
en misforståelse. Jeg sa iallfall at jeg vilde benytte
anledningen, når jeg kom til Oslo, og undersøke saken.
Jeg tror neppe det kan være tilfellet at det skal skje på
annen måte enn tidligere. Avtalen mellem departementet og
vedkommende organisasjoner kan naturligvis bli gjenstand
for nærmere drøftelse, men jeg vil håpe for det gode samar-
beides skyld at det ikke er planer om å forlate den linje
man har trukket op før. Jeg legger uttrykkelig til at jeg
ikke har nogetsomhelst annet grunnlag for dette enn ryktet,
og derfor tillater jeg mig å spørre like ut. Jeg kan ikke
tenke mig muligheten av at forsyningsministeren har slike
planer.

932

933

Statsråd Lie: Ryktene medfører nok nogen riktighet.
Det har efter det møte som var i utenrikskomiteen sist,
vært diskutert hvad vi i vårt land skulde gjøre for å komme
ut av den pågående kaffe- og sukkerrasjonering. Det er jo
ikke særlig opleftende at vårt land, som økonomisk sett
skulde stå vel så sterkt som Danmark, er i den situasjon
at vi her har sukker- og kafferasjonering, mens de i Dan-
mark har en meget liberal sukkerrasjonering fordi, som de
siger, de skal komme oss til hjelp, og Sverige i det hele
ikke har nogen restriksjoner. Derfor har Regjeringen dis-
kutert spørsmålet om hvad som skal gjøres for at vi skal

få så vidt store beholdninger at vi kan gå til fritt salg.

Og under de drøftelser som jeg har hatt med representanter for Norges Kolonialgrossisters forbund og for Norges kooperative Landsforening, har jeg gitt uttrykk for min - og Regjeringens - misnøie med de kjøp som er foretatt.

De har hittil ikke klart å fylle de reservelagre som de etter kontraktene var forpliktet til å holde, og innkjøpene har ikke vært foretatt. Jeg holdt på å si, men den interesse og iallfall ikke i slikt omfang at vi kan slå oss til ro. Jeg har da sagt at hvis det er så at kolonialgrossistene og den Kooperative Landsforening ikke kan skaffe penger før å kjøpe de tilstrekkelige antall tonn, så må staten kjøpe direkte, og om det spørsmål har det vært forhandlet. Men det er selvfølgelig ikke noget prinsipp for Regjeringen å optre som kjøper og begynne å ta de vanskeligheter som er forbundet med lagring. Kaffe kan jo lagres i en rekke år uten å ta skade, men sukker må rullere. Jeg har tilkjennegitt overfor direktøren for proviantering og rasjonering at han står fritt i forhandlingene hvilken vei han vil følge. Og kan han opnå en ordning med de to organisasjoner som vi hittil har sluttet avtale med, om innkjøp av de tilstrekkelige kvanta, så får han gjøre det. Strander dette på at de næringsdrivende ikke har de nødvendige penger, så får staten enten kjøpe i forståelse med kolonialgrossistene og den Kooperative Landsforening etter nærmere avtale, eller eventuelt stille sig som garantist. Jeg har hørt fra disse forhandlinger at representantene for/to organisasjoner ønsker å kjøpe partiene selv; og hvis bare vi får kontraktene istand og får sukker og kaffe til landet, er det det som er utgangspunktet for oss, noget mer ønsker vi ikke. Kan forhandlingene føre frem til et gunstig resultat, er det bra. Men dessuten har jeg gjort representantene for disse to organisasjoner oppmerksom på at vi foruten 10 000 tonn sukker og 5 000 tonn kaffe, som skulde komme i tillegg til allerede inngåtte kontrakter, er ute i underhandlinger om kompensasjonsforretninger om eventuelt ytterligere 5 000 tonn kaffe og 10 000 tonn sukker, for å få solgt unda klippfisk og tørrfisk. Jeg har meddelt de to næringsorganisasjoner at de skal bli holdt a jour om dette og eventuelt få anledning til å tre inn hvis vi får kompensasjonshandel istand. Det tredje som er gjenstand for forhandlinger mellom de to organisasjoner og departementet,

er en samfunnlig revisjon av den bestående kontrakt fra 1938, idet den på enkelte punkter er uklar og tildels ikke byr staten og forbrukerne den nødvendige sikkerhet for

omfanget av forpliktelsene og også for et salg av varen til en pris som kan være så rimelig som den efter vår mening bør være. Altså, det forhandles i de vennskapeligste former om alle disse tre spørsmål og når utenrikskomiteen kommer sammen neste gang, tror jeg vi skal kunne meddele resultatet, som jeg håper at også hr. Lykke skal bli tilfreds med. Kan disse organisasjoners menn gi oss sikkerhet for at vi får inn tilstrekkelige kvanta med sukker og kaffe, så kan jeg allerede nu si at vi da må overveie å opheve rasjoneringen eller gi lempninger i den bestående rasjoneringsordningen sådan at vi i vårt land kan være på høide med Sverige og Danmark. Det synes jeg er et minstemål vi må stille oss.

Lykke: Efter min opfatning skulde de innkjøp som Norges Kooperative Landsforening og Kolonialgrossistenes Landsforbund har gjort, være tilfredsstillende. De stod sig jo på å vente noget, for de første krav som kom fra Amerika og fra Mexico, var jo langt striere enn de er idag, idag kjøper man jo sukker billigere og kaffen er heller ikke steget noget i pris. Men det er naturligvis de veldige frakter som kommer til som fordyrer varene adskillig, foruten dette at sukker selvfølgelig er noget dyrere enn i normale tider. Men det er en annen ting her som jeg stiller mig litt mindre forstående likeoverfor, det er dette som forsyningsministeren sier, at organisasjonene skal ha sagt at de mangler penger til å kjøpe så store kvanta, og at staten må kjøpe. Ja, hvem som mest mangler penger idag, staten eller de kjøpende, vet jeg ikke, men i alle tilfelle tror jeg det er fornuftigst av staten at den, så langt det går an, lar kjøperne få ordne sig. Og her er det jo truffet ordning med all denne forskuddsremboursering o.l., som har vært nødvendig nu og som har anstrengt våre privatbanker meget. Det er truffet den ordning at istedetfor å trekke på kassakreditter, kan de gi aksepter som diskonteres av Norges Bank, således at kreditten er støttet gjennom Norges Bank.

Hvorvidt det er nødvendig å kjøpe to ganger ti tusen tonn sukker og to ganger fem tusen tonn kaffe, skal jeg ikke uttale mig om her, dertil har jeg ikke idag fallene godt nok for mig, det kan jeg skaffe sådan. Men jeg skulde gjerne ønske kjennskap til forholdene, at det måtte være mulig å lempe på, og kanskje helt opføre med kafferasjone-

936

ringen allerede idag. Det vil jeg ikke si for sikkert, men jeg skulde tro det var rett. For sukker kunde man opheve rasjoneringen på den måte at man fikk en begrensning for hvad man hadde lov til å selge til de enkelte kjøpere, skkurat som man nu har med mel. Jeg tror man kunde nå frem den veien, men selvsagt vil jeg ikke si at jeg har bedre oversikt over dette enn forsyningsministeren, så det blir jo ham som i første rekke får se på om dette lar sig gjøre. Men jeg tror som sagt at det skal ikke mangle meget på at vi har nok kaffe til å kunne opheve rasjoneringen. For kaffeforbruket er jo allikevel idag nesten normalt, med den rasjonering vi har. Ved at større barn får rasjoneringskort, fordeles det jo, så jeg tror ikke det er mange som mangler kaffe, og jeg tror ikke det vil gå stort mer om man simpelthen ophever rasjoneringen på kaffe.

937

938

Statsråd Lie: Opgavene over kaffen viser at det nu er ca 6 000 tonn i landet; det er en ubetydelig stigning fra det som var tilstede selv på det tidspunkt da beholdningene var minst. Innkjøpene er relativt gode når det gjelder kaffe, og vi har regnet ut at det pr. 1/1 vil være her i landet ca 11 000 tonn, hvis vi da får alt hjem. Som jeg tidligere har gjort oppmerksom på, er det der en stadig usikkerhet, fordi England har black-listed eksportører som kaffegrossistene tidligere har kjøpt av, og det kan derfor ofte være litt usikkert om vi får de enkelte partier hjem. Å gå til noen synderlig lempning i kafferasjoneringen før vi har varene i landet, er håpløst. Jeg kan meddele at det er enighet både i det rådgivende utvalg for provianterings- og rasjoneringsdirektoratet og i Regjeringen om at det skal bli lempninger i kaffen for julemåneden, og dessuten vil det nu gå beskjed ut om at det for begravelser og brylluper vil bli gitt slike anvisninger, og dessuten vil alle foreninger som holder juletilstelninger fra 15 desember til 1 februar få kjøpe inntil 2 kg. kaffe og 2 kg. sukker forat deres vanlige tilstelninger skal forløpe mest mulig normalt. Men hvis vi får fart i innkjøpene, kan jeg si at jeg har et svakt håp om at vi pr. 1. februar skal kunne være kommet så langt at vi kan opheve rasjoneringen på sukker og kaffe. Jeg vil nødig dette skal komme lenger enn til statsrådens medlemmer, for hvis man stiller forhåninger som blir oppfylt, kommer det bare til å gå ut over dem som arbeider med innkjøpene.

Lykke: Jeg vil bare tilføie til den siste utredning at 6000 tonn kaffe svarer til et tredjedels års forbruk. 17 000 tonn er det normale årsforbruk av kaffe. Og man må huske på at når det gjelder den slags varer, har naturligvis hæren måttet sikre sig ganske store kvanta både av dem og av ris. De har lagt beslag på møllenes risbeholdninger, og det er det ingen som protesterer mot, men vi må altså nu få beskjed om å gjøre tilsvarende nye innkjøp så det blir normalt.

Statsminister Nygaardsvold: Det er riktig, som det er sagt, at det er forsyningsministeren som har den beste oversikt, og det er han som har ansvaret for disse ting. Men når jeg tar ordet, er det fordi jeg også har vært nok så sterkt interessert i dette spørsmål. Jeg finner det ikke riktig at man skal fortsette med å ha rasjonering på disse to artikler når man kan skaffe sig dem, men det er jo også forklarlig at man vil legge sig op lagre. For selv om adgange til å kjøpe nu er åpen, kan det jo bli vanskeligere siden, og derfor har jeg interessert mig sterkt for at man skulde få hjem så mye som mulig, forat man skulde kunne opheve rasjoneringen. Det er riktig som hr. Lykke sa, at vårt beregnede årlige forbruk er en 17.000 tonn, og da det selvfølgelig er mange som kjenner disse tall, så resonnerer de som så: hvorfor skal vi ha kafferasjonering her når en to-tre passende båter kunde dra inn nok for et helt år? Sann resonnerer de. Men for å opnå det, å få et lager og få op beholdningene, så er det ikke noen linje hos Regjeringen - at den absolutt skal kjøpe. Men i dette forhold er det likedan som i andre forhold, slik som forsyningsministeren uttrykte sig, ført vennskabelige forhandlinger, og da er det likeoverfor importørene sagt at hvis de vil ha - la mig bruke det ordet - hjelp, hvis de vil ha en støtte her likedan som for bensinimporten, vilde de ha at staten skal gjøre noen ting, så si fra, så skal vi forsøke å hjelpe, vi også. Det er vel ikke så at de har sagt de ikke har penger, men hvis det skulde mangle noe på det område, må vi gjennom forhandlingene få vite det. Ja det er nok røktig, at det kan tvistes om hvem som har mest eller minst penger nu for tiden, det er jeg klar over, men det har da hittil gått ganske bra; det har ikke stoppet hverken for den ene eller den andre på grunn av pengene. ~~Men~~ hadde vi kunnet nå frem til å ha lagre og enda opheve rasjoneringen, så skulde jeg ha vært svært fornøid. For det er mange som klager, det kan De være sikker på, det er mange som får for lite kaffe.

høre litt om det som vel de fleste mener er det aller farligste i den nuværende situasjon, forholdet Russland - Finland og hvad det kan føre til av konsekvenser også for de skandinaviske land. Det er jo blitt kjent adskillig gjennom pressen, men hvad vi ikke har hørt noe større om er f.eks. Sveriges stilling. Det går iallfall rykter om en ganske betydelig mobilisering i Sverige i denne forbindelse, rykter om troppekonsentrasjoner ved den svensk-finske grense. Jeg har til og med hørt rykter fra hold som skulde ha nokså god forbindelse med den svenske administrasjon i retning av at hvis det skulde bryte ut krig mellem Finland og Russland, så er det flertall i den svenske riksdag før at Sverige må tre til. Slikt er naturligvis rykter som formodentlig heller ikke Regjeringen kan svare på, men det kunde allikevel ha sin interesse å høre om man kjenner til f.eks. mobiliseringen i Sverige, og kanskje også de forsvarsforanstaltninger som er truffet, og om det er planer fra Norges side i forbindelse med hvad der kan fryktes å inntreffe f.eks. til våren. Det er vel så at stillingen på dette punkt ikke er så akutt alvorlig, men det er jo ikke stort bedre for oss om det inntreffer noget til våren istedetfor nu, hvis vi da også kommer i den stilling at vårt naboland føler sig implisert. Det var jo også en uttalelse fra den ærede utenriksminister som gikk i den retning at Sverige ikke kunde stå uinteressert til konflikten mellem Finland og Russland. I forbindelse med disse spørsmål kunde det også være av interesse, synes jeg, å høre hvordan det er gått og ventes å gå med de tilførsler av militær art som vi hørte om forrige gang fra forsvarsministeren, at man ventet det skulde komme ganske betydelige tilførsler i løpet av forholdsvis kort tid. Det var disse ting jeg trodde det kunde interessere å få en orientering om, siden vi nu er sammen.

Statsråd Koht: Eg trur at ein aldri bør feste lit til rykter av noko slag. Det går so mange slag rykte, alt mogleg kann bli fortalt og sagt mann og mann i millom og kanskje i blada og. Eg trur ein skal vera svært vantruen, svært skeptisk til alt slikt, det er det tryggaste alt. Alle desse rykte som hr. Sundby nemnde frå Sverige kann eg ikkje seie einaste ord um. Eg har ikkje noko slag faktiskke opplysning og veit at desse rykta er bygde på.

Då å tale um kva ein kann venta at det kann bli fleirtal for i den svenske riksdagen, um eit eller anna spussmål kjem upp - eg trur ikkje det det er noko menneskje gjeve å kunna uttala seg um slikt. Etter alt eg veit - dette trur eg eg kann segja med full visse - so har Sverige ikkje teke på seg noko slag militær plikt i tilhøvet til Finland. Dei har late Finland få kjøpa i Bofors alt det som der i det heile var å få - det har vi for so vidt fått kjenning av her i Noreg, for det var ting som vi av den grunn ikkje kunde få, men elles har nok ikkje Sverige teke på seg noko slag militære pliktar. Kva som so kann henda til våren, er det heller ingen som kann vita. Eg trur eg nemnde sist her i utanriksnemnda, då det stod so hardt millom Finland og Russland, at vi i den norske regjeringa meinte at det var rett å styrkja nøytralitetsvaktene våre der nord, og det gjorde vi. Men etter alt det ein no kann sjå, so skulde det som vi tenkte oss som ein mogleg krigsfåre den gong, no i det minste fyrebils vera over. Eg trur ikkje at det blir nokon krig no. Kva som kann henda til våren, det veit eg som sagt ingen ting um. Men eg veit ingen ting serskilt som skulde gjeva meg grunn til å tru at det skulde bli meir krigsfåre til våren enn det er i dag. Det er dessverre det einaste eg kann segja um alt dette. Men eg trur at ein bør ikkje lata seg skræma upp alt for lett av det som kann bli sagt og fortalt.

Statsråd Monsen: I anledning av hr. Sundbys uttal - ser vil jeg bare si at jeg har ikke noget synderlig å tilføie til de opplysninger jeg gav i førrige møte i komiteen. Der oplyste jeg om hvordan det da lå an med de bestilling som var gjort, og når det materiell vilde komme som var bestilt. Jeg vil bare tilføie at det som de militære myndigheter har foreslått av sikringsforanstaltninger, er gjennomført. For Nord-Norges vedkommende er det nettopp igår besluttet en forsterkning utover det som var bestemt tidligere for den verste mørketiden.

Formannen: Flere har ikke forlangt orde. 13
takker Regjeringens medlemmer og særlig utenriksministeren
som er sitt, og jeg vil gjerne gi min
tilslutning til den uttalelse som hr. Mowinkel uttrykte

likeoverfor Regjeringens holdning i "City of Flint"-saken. Jeg tror at landet var meget vel tjent med den, og jeg håber at Regjeringen i påkommende tilfelle likeoverfor en hvilkensomhelst krigførende makt vil optre med den samme fasthet, da det er det eneste som i virkeligheten kan sikre oss, og særlig utenriksministeren, en nogenlunde ubekymret tilværelse fremover.

Møtet hevet kl. 12.45